

«Η εφαρμογή του άρθρου 5 παρ.2 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας και του τεκμηρίου αθωότητας στις αγωγές αποζημιώσεως ενώπιον των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων¹»

Β. Μπουκουβάλα

Πρωτοδικής Δ.Δ.-Δ.Ν.

Ι. Σχέση διοικητικής και ποινικής δίκης στις αγωγές αποζημιώσεως ενώπιον των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων

Στη διοικητική δίκη το ένδικο βοήθημα που ασκεί ο διοικούμενος για την αποκατάσταση της βλάβης που έχει υποστεί ένεκα αδικοπραξίας των οργάνων του Δημοσίου ή άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου (ν.π.δ.δ.) είναι η αγωγή αποζημιώσεως.

Κατά τις διατάξεις των άρθρων 105 και 106 του Εισ.Ν.Α.Κ. ευθύνη του Δημοσίου και των ν.π.δ.δ. προς αποζημίωση γεννάται, καταρχήν, μόνον από την έκδοση παράνομης² εκτελεστής διοικητικής πράξης ή από την παράνομη παράλειψη έκδοσης τέτοιας πράξης, αλλά και από παράνομες υλικές ενέργειες των οργάνων του Δημοσίου ή ν.π.δ.δ. ή από παραλείψεις οφειλόμενων νόμιμων ενεργειών αυτών, εφόσον απορρέουν από την οργάνωση και λειτουργία των δημόσιων υπηρεσιών και δεν συνάπτονται με την ιδιωτική διαχείριση της περιουσίας του Δημοσίου ούτε οφείλονται σε προσωπικό πταίσμα του οργάνου που ενήργησε εκτός του κύκλου των υπηρεσιακών του καθηκόντων³.

Επομένως, βασική προϋπόθεση για τη θεμελίωση της αστικής ευθύνης, κι ως εκ τούτου, για την αποδοχή της βασιμότητας της αγωγής είναι να έχει τελεστεί παράνομη⁴ πράξη, παράλειψη ή υλική ενέργεια των οργάνων του Δημοσίου ή ν.π.δ.δ., κατά τα ανωτέρω⁵.

Σε περίπτωση που η παράνομη αυτή πράξη αποτελεί ταυτόχρονα αδίκημα προβλεπόμενο από τον Ποινικό Κώδικα, παράλληλα με το ένδικο βοήθημα της αγωγής μπορεί να ασκηθεί ποινική δίωξη κατά του παραβάτη φυσικού προσώπου/οργάνου της Διοικήσεως είτε αυτεπαγγέλτως είτε κατόπιν έγκλησης, η

¹Η μελέτη αυτή αποτελεί τη γραπτή μορφή της προφορικής εισηγήσεώς μου στο επιμορφωτικό σεμινάριο Δικαστικών Λειτουργών με θέμα «Σχέση πολιτικής, ποινικής, διοικητικής δίκης» που διεξήχθη στην Κομοτηνή στις 9 και 10 Μαΐου 2019.

²Για την ευθύνη προς αποζημίωση από νόμιμες πράξεις βλ., ενδεικτικά, Α. ΘΕΟΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ/Δ. ΚΟΝΤΟΓΩΡΓΙΑ-ΘΕΟΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ, Υφέρπουσα νομολογιακή τάση για την αστική ευθύνη της δημοσίας εξουσίας από σύννομη ζημιόγono υλική ενέργεια, βάσει του άρθρου 4 παρ. 5 του Συντάγματος (εξ αφορμής των αποφάσεων 1693/1998 και 2774/1999 του ΣτΕ), ΤιμΤόμ για τα 75 χρόνια του Συμβουλίου της Επικρατείας, 2004, σ. 629 επ.

³ΑΕΔ 3/2004, 5/1995, ΣτΕ 1608/2016, 1018/2008, 1915/2007, 2796/2006 7μελ., 2763/1999, 2463/1998, 3045/92 Ολομ.

⁴Η έννοια του παρανόμου στοιχειοθετείται, όταν με την πράξη, την παράλειψη ή την υλική ενέργεια παραβιάζεται συγκεκριμένη διάταξη νόμου, με την οποία προστατεύεται συγκεκριμένο δικαίωμα ή συμφέρον, ανεξαρτήτως αν η περιγραφόμενη στον κανόνα δικαίου συμπεριφορά συνιστά και παράβαση ποινικού νόμου που οδηγεί σε τέλεση αξιόποινης πράξης, ΣτΕ 991/2003.

⁵Π.ΔΑΙΤΤΟΓΛΟΥ, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 6η έκδ., 2014, σ.575.

υπόθεση να οδηγηθεί στα ποινικά δικαστήρια και να εκδοθεί για τα ίδια πραγματικά περιστατικά, για τα οποία ασκείται αγωγή ενώπιον των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων (Τ.Δ.Δ.), απόφαση του ποινικού δικαστηρίου.

Τότε ανακύπτει ζήτημα δεσμεύσεως ή μη του διοικητικού δικαστηρίου της αγωγής από την τυχόν προηγουμένως εκδοθείσα (αμετάκλητη) απόφαση του ποινικού δικαστηρίου.

Π. Διαχρονική εξέταση των δικονομικών διατάξεων που ίσχυαν στις διοικητικές διαφορές όσον αφορά στο ζήτημα της σχέσης διοικητικής και ποινικής δίκης

Πριν από την έναρξη ισχύος του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας (Κ.Δ.Δ.), ρύθμιση περί της δέσμευσης ή του δεδικασμένου που δημιουργεί η αμετάκλητη (καταδικαστική) απόφαση του ποινικού δικαστηρίου για τα διοικητικά δικαστήρια υπήρχε στο άρθρο 120 παρ.3 του προϊσχύοντος Κώδικα Φορολογικής Δικονομίας (Κ.Φ.Δ.)⁶. Σύμφωνα με το άρθρο αυτό, που είχε περιληφθεί συστηματικά στις διατάξεις περί δεδικασμένου, «δεδικασμένο αποτελούν και οι αμετάκλητες καταδικαστικές αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων, ως προς την ενοχή και τις ποινές που επιβλήθηκαν».

Η διάταξη αυτή εφαρμοζόταν και στις λοιπές διαφορές ουσίας, όπως αυτές των αγωγών αποζημιώσεως, που υπήχθησαν στην αρμοδιότητα των Τ.Δ.Δ. με το άρθρο 1 παρ.2 περ.η' του ν.1406/1983. Τούτο δε, διότι το άρθρο 4 του ν.1406/1983 όριζε ότι κατά την εκδίκαση των ανωτέρω διαφορών που υπήχθησαν στη δικαιοδοσία των Τ.Δ.Δ. εφαρμόζονται αναλογικά οι διατάξεις των άρθρων 50-65 του π.δ/ος 341/1978. Το δε άρθρο 58 του π.δ/ος 341/1978 όριζε ότι περί του δεδικασμένου των αποφάσεων άλλων δικαστηρίων έχει εφαρμογή το άρθρο 120 του Κ.Φ.Δ.

Κατά την έννοια της ανωτέρω διατάξεως του άρθρου 120 του Κ.Φ.Δ., οι αμετάκλητες καταδικαστικές αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων αποτελούν δεδικασμένο για τις αντίστοιχες κατ' ουσίαν διαφορές που εκδικάζονται από τα τότε φορολογικά και μετέπειτα Τ.Δ.Δ. Αντίθετα, όπως προκύπτει, εξ αντιδιαστολής, οι αμετάκλητες αθωωτικές ποινικές αποφάσεις δεν αποτελούν δεδικασμένο για τον διοικητικό δικαστή.

Παρόλα αυτά, στο πλαίσιο εφαρμογής του Κ.Φ.Δ είχε κριθεί ότι, ναι, μεν, οι (αμετάκλητες) αθωωτικές ποινικές αποφάσεις δεν αποτελούν δεδικασμένο για τα διοικητικά δικαστήρια, ωστόσο, ο διοικητικός δικαστής υποχρεούται να τις λάβει υπόψη του και να τις συνεκτιμήσει προς διαμόρφωση της κρίσης του⁷.

⁶Ο Κ.Φ.Δ. κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν.4125/1960 και μεταφέρθηκε στη δημοτική με το άρθρο μόνο του π.δ/ος 331/1985.

⁷ΣτΕ 4505/1988, 2950/1990, 2178/1992.

Η ανωτέρω υποχρέωση του διοικητικού δικαστή ερμηνεύθηκε άλλοτε διασταλτικά και άλλοτε συσταλτικά στη νομολογία, στο πλαίσιο εφαρμογής της ανωτέρω ρυθμίσεως. Έτσι, κατά την παλαιότερη νομολογία, θα πρέπει το διοικητικό δικαστήριο να προβεί σε συγκεκριμένη συνεκτίμηση της ποινικής αθωωτικής αποφάσεως και των στοιχείων στα οποία αυτή στηρίχθηκε⁸. Μ' αυτή την έννοια, η απόφαση του διοικητικού δικαστηρίου ως προς το ζήτημα αυτό θα πρέπει να διαλαμβάνει ειδική αιτιολογία, άλλως καθίσταται αναίρετα⁹. Κατά μία δε πιο διευρυμένη ερμηνεία, η οποία, όμως, τελικώς δεν επικράτησε, δεν αρκεί η τυπική μνεία της αποφάσεως, δηλαδή, δεν αρκεί να αναφέρεται στην απόφαση του διοικητικού δικαστηρίου ότι συνεκτιμήθηκε η ποινική απόφαση, αλλά θα πρέπει η τελευταία να αντικρούεται ως προς τα πραγματικά περιστατικά που εδέχθη, ιδίως, αν η απόφαση του διοικητικού δικαστηρίου αποκλίνει σε σχέση με τα κριθέντα από αυτή. Επομένως, θα πρέπει στην απόφαση του διοικητικού δικαστηρίου να λαμβάνει χώρα συνοπτική παράθεση του ουσιώδους περιεχομένου του σκεπτικού της ποινικής αποφάσεως και αντίκρουση των γενομένων δεκτών, ώστε να προκύπτει ότι αξιολογήθηκαν οι ουσιαστικές και νομικές κρίσεις του ποινικού δικαστή και «μετά λόγου απεκρούσθησαν»¹⁰.

Τελικώς, κατά τη νομολογία που επικράτησε, αρκεί να προκύπτει από το όλο περιεχόμενο της αποφάσεως του διοικητικού δικαστηρίου ότι εκτιμήθηκε η αθωωτική απόφαση του ποινικού δικαστηρίου και δεν απαιτείται επαρκής αιτιολόγηση της περί του αντιθέτου κρίσεως¹¹. Υπό την ίδια λογική, η απόφαση του διοικητικού δικαστηρίου δεν καθίσταται αναίρετα, εάν ο αναιρεσείων δεν προβάλλει τι θα προσέθετε η απόφαση του ποινικού δικαστηρίου και πως θα κλόνιζε την κρίση του διοικητικού δικαστή¹².

Μετά την έναρξη ισχύος του Κ.Δ.Δ., η ανωτέρω ρύθμιση εντάχθηκε στο άρθρο 5 παρ.2 του ως άνω Κώδικα. Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του Κ.Δ.Δ. επί του ανωτέρω άρθρου «έγινε κατά βάση δεκτό να μεταφερθούν, περίπου ως είχαν, οι ρυθμίσεις του άρθρου 120 ΚΦορΔ. Κρίθηκε δε ότι έπρεπε το σχετικό άρθρο να τεθεί στο κεφάλαιο για τη “Δικαιοδοσία”, αφού αναφέρεται σε δεσμεύσεις του δικαστηρίου κατά την άσκηση της δικαιοδοτικής αρμοδιότητάς του».

Ενόψει της ως άνω συστηματικής ένταξης της ανωτέρω ρυθμίσεως και των όσων αναφέρονται στην αιτιολογική έκθεση του Κ.Δ.Δ. υποστηρίχθηκε στη θεωρία ότι η δέσμευση των διοικητικών δικαστηρίων από τις αμετάκλητες ποινικές καταδικαστικές αποφάσεις δεν αποτελεί πλέον δέσμευση πηγάζουσα από το δεδικασμένο, αλλά πρόκειται για μία διαδικαστική δέσμευση, για την

⁸ΣτΕ 1378/2006, 3900/1999.

⁹Πρβλ. ΣτΕ 3552/1998, 2905/1997, βλ. 4549/1997.

¹⁰ΣτΕ 5569/1996, παραλεμπτική στην επταμελή, η οποία, όμως, με την ΣτΕ 753/1997 επταμελούς συνθέσεως δεν επικράτησε.

¹¹ΣτΕ 459/1999 (σκ.2, 4), 753/1997, 2034/1996, 3915/1995, 2563/1994.

¹²ΣτΕ 4091/1996.

αποκληθείσα δεσμευτικότητα ή δεσμευτική ενέργεια των κριθέντων μεταξύ των δικαιοδοσιών¹³. Πάντως, το ΣτΕ συνέχισε να χρησιμοποιεί την έννοια του δεδικασμένου, για να αντανakλάσει ή να αναπαραστήσει νομικά τη δέσμευση των διοικητικών δικαστηρίων από τις αμετάκλητες ποινικές καταδικαστικές αποφάσεις. Έτσι, έκρινε ότι, σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 2 του Κ.Δ.Δ., «μόνο οι αμετάκλητες καταδικαστικές αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων αποτελούν δεδικασμένο στα πλαίσια της διοικητικής δίκης ως προς την ενοχή του δράστη»¹⁴. Επίσης, ότι οι διατάξεις του άρθρου 5 παρ.2 του Κ.Δ.Δ. είναι αντίστοιχες με αυτές του άρθρου 120 παρ.3 του Κ.Φ.Δ.¹⁵.

Εξάλλου, αν θεωρήσουμε ότι οι αμετάκλητες καταδικαστικές αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων δεν παράγουν δεδικασμένο αλλά απλώς δεσμευτική ενέργεια ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων για όσα πραγματικά ζητήματα και νομικά ζητήματα κρίθηκαν με αυτές, τότε δεν θα μπορούσαμε να δικαιολογήσουμε στην περίπτωση αυτή την εφαρμογή του άρθρου 5 παρ.4 του Κ.Δ.Δ., σύμφωνα με την οποία το δικαστήριο λαμβάνει αυτεπαγγέλτως υπόψη το δεδικασμένο, αν προκύπτει από τα στοιχεία της δικογραφίας. Αντιθέτως, παγίως η νομολογία του ΣτΕ έχει κρίνει ότι το διοικητικό δικαστήριο λαμβάνει υπόψη του το δεδικασμένο αυτό, ήτοι τον αμετάκλητο χαρακτήρα της ποινικής (καταδικαστικής) απόφασεως, αν προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου της δικογραφίας¹⁶.

Ανεξαρτήτως, πάντως, του δογματικού ζητήματος αν πρόκειται για δεδικασμένο της ποινικής καταδικαστικής απόφασεως ή για διαδικαστική δέσμευση του διοικητικού δικαστή, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι το άρθρο 5 παρ.2 του Κ.Δ.Δ. δεσμεύει τον διοικητικό δικαστή να μην αποστεί απ' όσα κατέγνωσε το ποινικό δικαστήριο αναφορικά με την ενοχή του δράστη. Τούτο σημαίνει και συνεπάγεται ότι ο διοικητικός δικαστής δεσμεύεται από την αμετάκλητη ποινική καταδικαστική απόφαση ως προς την κρίση της περί της πλήρωσης της αντικειμενικής και υποκειμενικής υπόστασης ενός ποινικού αδικήματος που αποτελεί ταυτόχρονα υπό τα ίδια πραγματικά και νομικά περιστατικά την ελεγχόμενη από αυτόν διοικητική παράβαση, κι ως εκ τούτου, δεν έχει εξουσία επανεκτίμησης ή διαφορετικής εκτίμησης από το ποινικό δικαστήριο¹⁷ ή το σχετικό δεδικασμένο καλύπτει μόνο την ενοχή του δράστη και τις κατεγνωσθείσες ποινές¹⁸;

¹³Ε.ΠΑΥΛΙΔΟΥ, Η δεσμευτική ενέργεια των αποφάσεων της ποινικής και πολιτικής δικαιοδοσίας στη διοικητική δίκη, Διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη 2013, σ.59.

¹⁴ΣτΕ 2168/2003 (σκ.3), 1797/2006 (σκ.6), 2845/2007 (σκ.4), 3925/2012 (σκ.5).

¹⁵ΣτΕ 3606/2004 (σκ.4).

¹⁶ΣτΕ 2403/2015, 1067, 2951/2013, 1522/2010 7μ.

¹⁷ΣτΕ 1659/2004 (σκ.5), όπου κρίθηκε ότι δεν καθίσταται αναιρετέα απόφαση διοικητικού δικαστηρίου, με την οποία κρίθηκε ότι εφόσον προσκομίσθηκε αμετάκλητη καταδικαστική απόφαση του ποινικού δικαστηρίου, το δικαστήριο στερείται της εξουσίας να εξετάσει εκ νέου την αντικειμενική και υποκειμενική υπόσταση της διοικητικής παράβασης, με την αιτιολογία ότι η αμετάκλητη καταδικαστική απόφαση του ποινικού δικαστηρίου δέσμευε εν προκειμένω την κρίση του δικαστηρίου της

Κατά την ορθότερη έννοια, η δέσμευση αυτή κωλύει το Τ.Δ.Δ. να κρίνει περί της ενοχής του διοικουμένου-παραβάτη, αφού αυτή έχει αποδειχθεί, κι ως εκ τούτου, αποκλείει από το δικαστήριο να κρίνει όσα πραγματικά ή νομικά ζητήματα επιλύθηκαν συναφώς στο πλαίσιο αυτό δεσμευτικά από το ποινικό δικαστήριο. Έτσι, το διοικητικό δικαστήριο δεν δεσμεύεται μόνον από το διατακτικό της αμετάκλητης καταδικαστικής ποινικής αποφάσεως, αλλά και από τα στοιχεία του αιτιολογικού με τα οποία αυτό δένεται, από τα πραγματικά ή νομικά ζητήματα που επιλύθηκαν δεσμευτικά με τη συγκεκριμένη ποινική απόφαση, εφόσον (τα ζητήματα) αυτά ασκούν πραγματική ή νομική επιρροή στο πλαίσιο της δίκης του δικαιοδοσίας¹⁹.

Τέλος, πρέπει να επισημανθεί ότι, σύμφωνα με την πιο πρόσφατη νομολογία επί της ανωτέρω ρυθμίσεως, πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ των αμετάκλητων αθωωτικών ποινικών αποφάσεων και των μη αμετάκλητων, ενόψει και της ανάγκης σεβασμού του τεκμηρίου αθωότητας. Όταν έχει εκδοθεί αμετάκλητη ποινική αθωωτική απόφαση, ο διοικητικός δικαστής πρέπει να συνεκτιμά την απόφαση αυτή και τούτο να προκύπτει από ειδική αιτιολόγηση στο σκεπτικό της απόφασής του, αν δε αποκλίνει από αυτή, θα πρέπει να συντάξει τον δικανικό του συλλογισμό με τέτοιο τρόπο, ώστε να μη θέτει σε αμφισβήτηση την απαλλακτική κρίση του ποινικού δικαστή²⁰. Αντιθέτως, οι ποινικές αθωωτικές αποφάσεις που δεν έχουν καταστεί ή έστω δεν προκύπτει ότι έχουν καταστεί αμετάκλητες, απλώς συνεκτιμώνται από το διοικητικό δικαστήριο, με τρόπο γενικό και χωρίς ειδική μνεία²¹.

Επομένως, δημιουργείται μία πρόσθετη υποχρέωση στον διοικητικό δικαστή να αιτιολογήσει επαρκώς και ειδικότερα την απόκλιση του από την (αμετάκλητη αθωωτική) κρίση του ποινικού δικαστή είτε μέσω της στήριξης της σε νέα αποδεικτικά μέσα ή σε κοινά αποδεικτικά μέσα που εκτιμήθηκαν, όμως, διαφορετικά²² είτε στον διαφορετικό βαθμό απόδειξης που ισχύει στη διοικητική δίκη σε σχέση με τον βαθμό απόδειξης τέλεσης της παράβασης που ισχύει στην ποινική δίκη²³.

αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης ως προς τη συνδρομή των στοιχείων της αντικειμενικής και υποκειμενικής υποστάσεως της αποδοθείσας στον αναιρεσιόντα λαθρεμπορίας.

¹⁸ΣτΕ 1004/1965, 1841/1991, 2487/2001.

¹⁹Ε.ΠΑΥΛΙΔΟΥ, Η δεσμευτική ενέργεια των αποφάσεων της ποινικής και πολιτικής δικαιοδοσίας, ό.π., σ.59.

²⁰ΣτΕ 1992/2016, 434/2017, καθώς και Ι.ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, «Ne bis in idem και τεκμήριο αθωότητας στις υποθέσεις φορολογικών ή τελωνειακών παραβάσεων, κατόπιν των αποφάσεων ΣτΕ Β' Τμ. 1992/2016, 1993/2016, 434/2017, 680/2017», σ.1-23(5) σε http://www.humanrightscaselaw.gr/uploads/4/8/0/3/48039377/ne_bis_in_idem_%CF%84%CE%B5%CE%BA%CE%BC_%CE%B1%CE%B8%CF%89%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1%CF%82-esdi-march-2017.pdf

²¹ΣτΕ 2503/2016.

²²Πρβλ., ΣτΕ 2067/2011 επταμ., 1713/2014 (σκ.5), 2069/2014, 3968/2014, 6/2015, 1184/2015, 2403/2015, 434/2017 επταμ.

²³Με τελευταίες αποφάσεις του ΣτΕ κρίθηκε ότι ναι, μεν, η φορολογική διοίκηση φέρει το βάρος απόδειξης των πραγματικών περιστατικών που θεμελιώνουν την τέλεση της παράβασης, ενόψει, όμως, της αρχής της αναλογικότητας, ήτοι «την ανάγκη ανεύρεσης δίκαιης ισορροπίας μεταξύ, αφενός, των θεμελιωδών αρχών του κράτους δικαίου, της αναλογικότητας και του τεκμηρίου αθωότητας και,

III. Η νέα διάταξη του άρθρου 5 παρ.2 του Κ.Δ.Δ.

Με τη διάταξη του άρθρου 17 του ν. 4446/2016 ορίστηκε ότι «τα διοικητικά δικαστήρια δεσμεύονται πλέον και από τις αμετάκλητες αθωωτικές αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων, αλλά και από τα αμετάκλητα αποφαινόμενα να μην γίνει η κατηγορία βουλεύματα, εκτός εάν η απαλλαγή στηρίχθηκε στην έλλειψη αντικειμενικών ή υποκειμενικών στοιχείων που δεν αποτελούν προϋπόθεση της διοικητικής παράβασης».

Καταρχάς, σύμφωνα με νομολογία του ΣτΕ, η ανωτέρω νέα διάταξη, ως εισάγουσα δικονομική ρύθμιση, δεν έχει πεδίο εφαρμογής *ratione temporis* στις υποθέσεις οι οποίες συζητήθηκαν ενώπιον του διοικητικού δικαστηρίου πριν από την έναρξη της ισχύος της (22.12.2016), δεδομένου ότι, κατά γενική δικονομική αρχή, κάθε νεότερη δικονομική ρύθμιση δεν καταλαμβάνει τις υποθέσεις που είχαν εκδικασθεί/συζητηθεί, πριν από τον χρόνο έναρξης της ισχύος της²⁴.

IV. Το τεκμήριο αθωότητας και η διοικητική δίκη

Το τεκμήριο αθωότητας κατοχυρώνεται τόσο στο άρθρο 6 παρ.2 της Ε.Σ.Δ.Α. όσο και στο άρθρο 48 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που ορίζει ότι: «κάθε κατηγορούμενος τεκμαίρεται ότι είναι αθώος μέχρι αποδείξεως της ενοχής του σύμφωνα με το νόμο».

Το τεκμήριο αθωότητας, ως διαδικαστική εγγύηση της δίκαιης δίκης, κατά την παραδοσιακή του εκδοχή, απαιτεί από τον ποινικό δικαστή να μην αντιμετωπίζει τον κατηγορούμενο ως ένοχο μέχρι την έκδοση της καταδικαστικής αμετακλήτου αποφάσεως²⁵. Υπό αυτή την έννοια, απαιτεί από το ποινικό δικαστήριο να μην προβαίνει σε διατυπώσεις, αιτιολογικές κρίσεις ή απλώς σχόλια κατά την εκδίκαση της υπόθεσης σχετικά με την ενοχή του κατηγορουμένου, πριν ακόμη περατωθεί επίσημα η διαδικασία²⁶.

αφετέρου, του επιτακτικού δημοσίου συμφέροντος της πάταξης της φοροδιαφυγής, που από τη φύση της είναι συνήθως δυσχερώς εντοπίσιμη και η αποτελεσματική αντιμετώπιση της οποίας επιβάλλει να μην καθιστούν οι αρχές ή οι κανόνες που διέπουν το είδος και το βαθμό απόδειξης της ύπαρξης της αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την εφαρμογή της φορολογικής νομοθεσίας από τη Διοίκηση», δεν υποχρεούται να αποδείξει την παράβαση με αδιάσειστα στοιχεία, που αποδεικνύουν άμεσα και με πλήρη βεβαιότητα την τέλεσή της, αλλά αρκεί (η τέλεση της παράβασης) να προκύπτει και «από έμμεσες αποδείξεις (άλλως, “τεκμήρια”), ήτοι από αντικειμενικές και συγκλίνουσες ενδείξεις οι οποίες, συνολικά θεωρούμενες και ελλείψει άλλης εύλογης και αρκούντως τεκμηριωμένης, ενόψει των συνθηκών, εξήγησης, που ευλόγως αναμένεται από τον φορολογούμενο, είναι ικανές να προσδώσουν στέρεη πραγματική βάση στο συμπέρασμα περί διάπραξης της αποδιδόμενης παράβασης». Βλ. ΣτΕ 884/2016, 1897/2016, 1992/2016, 1897/2018.

²⁴ΣτΕ 951/2018, πρβλ. ΣτΕ 514/2017, 167-169/2017, 2467/2001, 3953/2007.

²⁵Χ.ΔΕΤΣΑΡΙΔΗΣ, Η μη δέσμευση της διοίκησης από τις αθωωτικές αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων ως ένα σύμπτωμα ασυμβίβαστο με τη σύγχρονη έννοια του κράτους δικαίου, ΕφημΔΔ, 6/2015, σ.720-731(

²⁶Π.ΒΟΓΙΑΤΖΗΣ, Η σχέση της πειθαρχικής με την ποινική δίκη υπό το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και το Συμβούλιο της Επικρατείας σε διαρκή διάλογο, 2013, σ.71-82(77).

Πάντως, σύμφωνα με τη νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α., το τεκμήριο αθωότητας υπό τη διαδικαστική του εκδοχή δεν λειτουργεί απλώς ως διαδικαστική εγγύηση της ποινικής δίκης· η εμβέλεια του είναι πιο διευρυμένη και απαιτεί από κάθε αρχή του κράτους να μην προβαίνει σε δηλώσεις ενοχής του κατηγορουμένου, πριν το πρόσωπο αυτό κριθεί ένοχο από ένα δικαστήριο²⁷. Πάντως, «πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ των δηλώσεων στις οποίες αποτυπώνεται η γνώμη ότι ο κατηγορούμενος είναι ένοχος και εκείνων που περιορίζονται στην περιγραφή μιας καταστάσεως υποψίας. Οι πρώτες παραβιάζουν το τεκμήριο αθωότητας, ενώ οι δεύτερες θεωρείται ότι συνάδουν με το πνεύμα του άρθρου 6 της Ε.Σ.Δ.Α.»²⁸.

Τούτο σημαίνει ότι το τεκμήριο αθωότητας παύει, καταρχήν, να λειτουργεί μετά την έκδοση της αμετακλήτου καταδικαστικής αποφάσεως²⁹.

Παρά ταύτα, μετά την έκδοση της αμετακλήτου αθωωτικής αποφάσεως, η διάταξη του άρθρου 6 παρ.2 απαιτεί να μην τίθεται εν αμφιβόλω αθωωτική απόφαση ποινικού δικαστηρίου για το ίδιο πρόσωπο από απόφαση διοικητικού δικαστηρίου, έστω και αν η αθώωση αυτή εχώρησε λόγω αμφιβολιών³⁰.

Συνεπώς, κάθε δικαστήριο που επιλαμβάνεται μεταγενεστέρως της αμετακλήτου αθώσεως προσώπου και καλείται να κρίνει επί των ίδιων πραγματικών περιστατικών στα οποία στηρίχθηκε η ποινική αθωωτική απόφαση δεν μπορεί να δημιουργεί αμφιβολίες ως προς την απαλλαγή του κατηγορουμένου³¹.

Μ' αυτή την έννοια το επιλαμβανόμενο μετά την αθώωση δικαστήριο πρέπει να απόσχει από τη διατύπωση κρίσεως ή αιτιολογίας ή τη χρησιμοποίηση λέξεων στον συλλογισμό του που να θέτουν εν αμφιβόλω το αθωωτικό αποτέλεσμα της οικείας ποινικής διαδικασίας³².

Μάλιστα, όπως παρατηρήθηκε, ακόμη και η απλή υποψία στην παρεπόμενη μεταγενέστερη δίκη ότι καταλογίζεται ενοχή στον αθωωθέντα αρκεί για την παραβίαση του άρθρου 6 παρ.2, αφού στην περίπτωση αυτή δεν πρόκειται κατ' ουσίαν για προσβολή του τεκμηρίου αθωότητας αλλά για παράβαση του δεδικασμένου της αμετακλήτου αθωωτικής αποφάσεως³³.

²⁷Ε.Δ.Δ.Α., Viorel Burzo κατά Ρουμανίας, 75109/01 και 12639/02, 30 Ιουνίου 2009, § 156, Lizaso Azconobieta κατά Ισπανίας, 28834/08, 28 Ιουνίου 2011, § 37.

²⁸Ε.Δ.Δ.Α., Petrov και Ivanova κατά Βουλγαρίας, 45773/10, 31 Μαρτίου 2016, § 44.

²⁹Π. ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ, Συνταγματικό Δίκαιο - Ατομικά Δικαιώματα, 4η έκδ., 2012, σ.278.

³⁰Ε.Δ.Δ.Α., Σταυρόπουλος κατά Ελλάδα, 35522/04, 27 Σεπτεμβρίου 2007, & 39, Tendam κατά Ισπανίας, 25720/05, 13 Ιουλίου 2010, & 37.

³¹Α.Π. 302/2016, 1364/2011.

³² Ε.Δ.Δ.Α, Hrdalo κατά Κροατίας, 23272/07, 27 Σεπτεμβρίου 2011, & 54.

³³ Π.ΒΟΓΙΑΤΖΗΣ, Η σχέση της πειθαρχικής με την ποινική δίκη υπό το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, ό.π., σ.79.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Πρόεδρος του Ε.Δ.Δ.Α. Λίνος Σισιλιάνος οι εγγυήσεις του άρθρου 6 παρ.2 λειτουργούν και μετά την τελική αθώωση του κατηγορουμένου, σε οποιαδήποτε μεταγενέστερη διαδικασία, αποβλέποντας στην προστασία της προσωπικότητας του ατόμου³⁴.

Κατά μία άποψη, το τεκμήριο αθωότητας δεν απαιτεί η ποινική αθωωτική απόφαση να έχει καταστεί αμετάκλητη³⁵. Πάντως, το ΣτΕ απαιτεί για την εφαρμογή του τεκμηρίου αθωότητας προηγούμενη αθωωτική απόφαση που έχει καταστεί αμετάκλητη³⁶.

Εξάλλου, για την εφαρμογή του τεκμηρίου αθωότητας δεν απαιτείται η επόμενη μετά την αθώωση δίκη να είναι ποινική, αλλά αρκεί να συνδέεται επαρκώς με προηγηθείσα συναφή ποινική δίκη³⁷. Έτσι, η εφαρμογή του τεκμηρίου αθωότητας δεν περιορίζεται μόνο στις περιπτώσεις εκείνες που ο διάδικος έχει την ιδιότητα του κατηγορουμένου στα πλαίσια μιας ποινικής δίκης, αλλά έχει εφαρμογή και ενώπιον οιαδήποτε άλλου δικαστηρίου που επιλαμβάνεται μεταγενέστερα είτε επί των αστικών αξιώσεων του παθόντος είτε επί θεμάτων διοικητικής ή πειθαρχικής φύσεως, όταν αυτό για τις ανάγκες της δίκης ερμηνεύει την ποινική αθωωτική απόφαση, που στηρίζεται στα ίδια πραγματικά περιστατικά με εκείνα που εισάγονται ενώπιον του, κατά τρόπο που δημιουργεί αμφιβολίες ως προς την προηγούμενη απαλλαγή του διαδίκου. Αρκεί, επομένως, η σύνδεση με την ποινική απόφαση³⁸.

Περαιτέρω, υποστηρίχθηκε ότι η σύνδεση μεταξύ της διοικητικής και της ποινικής δίκης στο τεκμήριο αθωότητας είναι χαλαρότερη, αφού δεν απαιτείται και στις δύο δίκες οι επίμαχες παραβάσεις να αφορούν στα ίδια ή ουσιαδώς όμοια πραγματικά περιστατικά, αλλά αρκεί να συσχετίζονται τα πραγματικά περιστατικά των δύο διαδικασιών. Μ' αυτή την έννοια υποστηρίχθηκε ότι απαραίτητη είναι η ύπαρξη συνάφειας ανάμεσα στην ποινική και τη μη ποινική διαδικασία, αυτή δε η συνάφεια διαπιστώνεται όταν τα πραγματικά περιστατικά ή η καταλογισθείσα συμπεριφορά στη μη ποινική διαδικασία είναι παρακολουθηματικά του αντικειμένου της προηγηθείσας ποινικής δίκης³⁹. Ωστόσο, το Ε.Δ.Δ.Α., σε υποθέσεις που αφορούν στο

³⁴Λ.-Α. ΣΙΣΙΛΙΑΝΟΣ, Ο άμεσος διάλογος ΕΔΔΑ και ΣτΕ: Μία σημαντική καινοτομία, Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και το Συμβούλιο της Επικρατείας σε διαρκή διάλογο, 2013, σ.49-52(51).

³⁵Π.ΒΟΓΙΑΤΖΗΣ, «Ne bis in idem και τεκμήριο αθωότητας από την ποινική στη διοικητική δίκη: ζητήματα ασυμβατότητας μεταξύ του ΕΔΔΑ και του Συμβουλίου της Επικρατείας», ΘΠΔΔ, 6/2015, σ.533-548(540⁴⁶). Ο συγγραφέας αντλεί επιχείρημα από την απόφαση Allen, §85, «όπου το ΕΔΔΑ δεν αναφέρεται σε αμετάκλητη αθωωτική απόφαση, η οποία θα πρέπει να γίνει σεβαστή σε παρεπόμενες δικαστικές διαδικασίες», αλλά και από την απόφαση Σταυρόπουλος, «όπου γίνεται δεκτό γενικά ότι το διατακτικό μιας αθωωτικής απόφασης πρέπει να γίνεται σεβαστό από κάθε αρχή η οποία αποφαινεται άμεσα ή έμμεσα σχετικά με την ποινική ευθύνη του ενδιαφερομένου (§39)». Βλ. έτσι, ΕΛΣυν 124/2017 (ελάσσονα Ολομέλεια) ΕφημΔΔ, 2/2017, σ.192.

³⁶ΣτΕ 1918/2013, (σκ.6), 486/2014 (σκ.5), 1992,1993/2016, ΣτΕ 4593/2013 (σκ.7). Πρβλ., όμως, ΣτΕ 671/2013, στην οποία κρίνεται ότι, ενώ σε ό,τι αφορά το ne bis in idem η αθωωτική ή καταδικαστική απόφαση του ποινικού δικαστηρίου θα πρέπει να έχει καταστεί αμετάκλητη, σχετικά με το τεκμήριο αθωότητας, η «οικεία αθωωτική απόφαση ποινικού δικαστηρίου δεν αρκεί να είναι απλώς πρωτόδικη, αλλά πρέπει να έχει καταστεί τουλάχιστον τελεσίδικη» (σκ.8).

³⁷Ε.Δ.Δ.Α., Σταυρόπουλος κατά Ελλάδας, 27.09.2007, (35522/04), σκ.28, Διαμαντίδης κατά Ελλάδας (No 2), 19.05.2005, (71563/01), σκ.34-35.

³⁸Ibidem.

³⁹Π.ΒΟΓΙΑΤΖΗΣ, Η σχέση της πειθαρχικής με την ποινική δίκη υπό το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, ό.π., σ.78. Πάντως, στην ανωτέρω αναφερόμενη ΕΛΣυν 124/2017, η συνάφεια αυτή υφίσταται, όταν η διοικητική

τεκμήριο αθωότητας έχει κρίνει ότι η σύνδεση αυτή μεταξύ των δύο διαδικασιών υπάρχει, όταν και οι δύο αφορούν στα ίδια πραγματικά περιστατικά και την ίδια συμπεριφορά⁴⁰.

V. Η παραδεκτή επίκληση του ισχυρισμού περί εφαρμογής του τεκμηρίου αθωότητας στη διοικητική δίκη

Ο διάδικος πρέπει να επικαλεστεί ενώπιον του διοικητικού δικαστηρίου ότι τίθεται ζήτημα εφαρμογής του τεκμηρίου αθωότητας. Ως εκ τούτων, εάν ο διάδικος δεν προβάλει τον εν λόγω ισχυρισμό, δεν μπορεί να στοιχειοθετηθεί εκ των υστέρων παραβίαση της Σύμβασης, αφού, ενόψει της μη προβολής του, δεν θα στοιχειοθετηθεί η εξάντληση των εσωτερικών ενδίκων μέσων πριν από την άσκηση της ευρωπαϊκής προσφυγής, σύμφωνα με το άρθρο 35 παρ.1 και 4 της Σύμβασης⁴¹.

Στο ίδιο πλαίσιο, θα πρέπει ο διάδικος με το δικόγραφο του να (απο)δείξει τη σύνδεση του τεκμηρίου αθωότητας με την προκείμενη διαφορά, ήτοι ότι η ποινική αθωωτική απόφαση συνδέεται κατ' ουσίαν με τη διοικητική δίκη.

Σύμφωνα με την ΣτΕ 175/2018, η οποία, πάντως, εκδόθηκε πριν από την τροποποίηση της διάταξης του άρθρου 5 παρ.2 του Κ.Δ.Δ. κατά τα ανωτέρω, θα πρέπει ο διάδικος να αποδείξει την κατ' ουσία σύνδεση της ποινικής απόφασης με τη διοικητική δίκη. Ειδικότερα, το δικαστήριο έκρινε ότι, προκειμένου να ενεργοποιηθεί το τεκμήριο αθωότητας, ο ενδιαφερόμενος πρέπει να δείξει ότι η ποινική διαδικασία συνδέεται κατ' ουσίαν προς τη διοικητική διαδικασία και αντίστοιχη διοικητική δίκη. Επομένως, δεν ανακύπτει ζήτημα παραβίασης του άρθρου 6 παρ. 2 της Ε.Σ.Δ.Α., από την ανωτέρω άποψη, σε περίπτωση στην οποία το διοικητικό δικαστήριο αποφαινεται επί υπόθεσης, η οποία δεν (προκύπτει ότι) είναι κατ' ουσίαν ταυτόσημη ή, έστω, συναφής με εκείνη στην οποία αφορά η αθωωτική απόφαση ποινικού δικαστηρίου, που επικαλείται ο προσφεύγων ως σχετική.

Τα ίδια κρίθηκαν και με την ΣτΕ 951/2018, μετά την τροποποίηση της διατάξεως του άρθρου 5 παρ.2 του Κ.Δ.Δ.

Εξάλλου, το Ε.Δ.Δ.Α. έκρινε ότι για να τεθεί ζήτημα εφαρμογής του άρθρου 6 παρ.2 σε μία δικαστική διαδικασία που έπεται της έκδοσης

πράξη και το ποινικό αδίκημα έχουν, καταρχήν, ταυτόσημη αντικειμενική και υποκειμενική υπόσταση.

⁴⁰Ε.Δ.Δ.Α., Σταυρόπουλος κατά Ελλάδας, ό.π., σκ.31.

⁴¹Ε.Δ.Δ.Α., Σισμανίδης και Σιταρίδης κατά Ελλάδας, σκ.30, Ε.Δ.Δ.Α., Τοριέ κατά Κροατίας, 51355/10, 10.10.2013, , σκ.50-54.

αμετακλήτου αθωωτικής απόφασης, θα πρέπει ο ενδιαφερόμενος διάδικος να αποδείξει την ύπαρξη συνάφειας μεταξύ της ποινικής δίκης και της εκκρεμής δίκης. Ένας τέτοιος σύνδεσμος υπάρχει, όταν το δικαστήριο απαιτείται να εξετάσει την εκδοθείσα ποινική απόφαση, να αναλύσει τα δεδομένα και τις κρίσεις της και να συνεκτιμήσει τα αποδεικτικά της στοιχεία⁴².

Περαιτέρω, σύμφωνα με πάγια νομολογία του ΣτΕ, ο διάδικος πρέπει να επικαλεστεί και να αποδείξει ότι η απόφαση του ποινικού δικαστηρίου έχει καταστεί αμετάκλητη, ενώ αν προσκομίζει την αθωωτική απόφαση, χωρίς να επικαλείται ούτε να αποδεικνύει ότι αυτή είναι αμετάκλητη, το διοικητικό δικαστήριο δεν έχει υποχρέωση να εκδώσει προδικαστική απόφαση, προκειμένου να διαπιστώσει το αμετάκλητό της.

Το Ε.Δ.Δ.Α. στην απόφαση Καπετάνιος, αντίθετα, δέχθηκε ότι αν ο διάδικος επικαλεστεί ενώπιον του διοικητικού δικαστηρίου ότι υπάρχει αθωωτική απόφαση ποινικού δικαστηρίου, οφείλει το διοικητικό δικαστήριο να εξετάσει με δική του πρωτοβουλία τις επιπτώσεις που αυτή μπορεί να επιφέρει στο πλαίσιο της εκκρεμής δικαστικής διαδικασίας. Σε αντίθετη περίπτωση, η μη συνεκτίμηση της απόφασης επί της πρώτης «ποινικής διαδικασίας» θα ισοδυναμούσε με την εκούσια ανοχή μίας κατάστασης στην εσωτερική έννομη τάξη που ενδεχομένως παραγνωρίζει την αρχή *ne bis in idem*⁴³.

Πάντως, το ΣτΕ με την 2403/2015 απόφασή του, που δημοσιεύθηκε μετά την απόφαση του Ε.Δ.Δ.Α. «Καπετάνιος κ.λπ. κατά Ελλάδας», έκρινε, όπως κρίνει παγίως μέχρι και σήμερα, ότι, όταν μεταξύ των στοιχείων του φακέλου περιλαμβάνεται απόφαση ποινικού δικαστηρίου και δεν προβάλλεται από τον διάδικο ούτε προκύπτει από τα στοιχεία της δικογραφίας ότι αυτή κατέστη αμετάκλητη, το διοικητικό δικαστήριο καμία υποχρέωση δεν έχει να εκδώσει προδικαστική απόφαση, προκειμένου να διαπιστώσει το αμετάκλητό της. Τονίζει δε ότι τέτοια υποχρέωση δεν προκύπτει από την Ε.Σ.Δ.Α. και το ενωσιακό δίκαιο, λαμβανομένης υπόψη της θεμελιώδους αρχής της δικονομικής αυτονομίας των κρατών μελών, σύμφωνα με την οποία απόκειται καταρχήν σε κάθε κράτος μέλος να θεσπίσει τους δικονομικούς κανόνες κατ' εφαρμογή των οποίων παρέχεται έννομη προστασία των προβλεπόμενων από το ευρωπαϊκό δίκαιο ουσιαστικών δικαιωμάτων των ιδιωτών, υπό την προϋπόθεση ότι οι κανόνες αυτοί, αφενός, δεν είναι λιγότερο ευνοϊκοί από εκείνους που αφορούν παρόμοιες ένδικες προσφυγές βάσει του εσωτερικού δικαίου και, αφετέρου, δεν καθιστούν

⁴²Ε.Δ.Δ.Α., ευρ. συνθ. Allen κατά Ηνωμένου Βασιλείου, 25424/09, 12.07.2013, σκ. 104.

⁴³Σκ.66.

αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που απονέμει το ευρωπαϊκό δίκαιο⁴⁴. Στη ΣτΕ 1993/2016, ομοίως, το δικαστήριο ενέμεινε ότι ο διάδικος φέρει το δικονομικό βάρος επίκλησης και απόδειξης του αμετάκλητου χαρακτήρα της ποινικής αποφάσεως.

Το ΣτΕ έχει προβεί σε μία άρρητη διάκριση μεταξύ της υποχρέωσης του διοικητικού δικαστηρίου να λαμβάνει υπόψη του αυτεπαγγέλτως το δεδικασμένο, κατά την παρ.4 του άρθρου 5, και της δέσμευσης του από το περιεχόμενο αμετάκλητης καταδικαστικής αποφάσεως και ήδη και αθωωτικής, κατ' άρθρον 5 παρ.2 του Κ.Δ.Δ. Έτσι, όπως προαναφέρθηκε, το διοικητικό δικαστήριο υποχρεούται να λάβει υπόψη του αυτεπαγγέλτως το δεδικασμένο της ποινικής αποφάσεως, αν τούτο προκύπτει από τα στοιχεία της δικογραφίας. Και τούτο, για να έχει καταστεί η απόφαση στοιχείο του φακέλου της δικογραφίας και να έχει λάβει γνώση της το αντίδικο μέρος, προκειμένου να αντιλέξει.

Ωστόσο, αν δεν αποδεικνύεται ότι η απόφαση του ποινικού δικαστηρίου έχει καταστεί αμετάκλητη, το δικαστήριο δεν υποχρεούται να εκδώσει προδικαστική απόφαση, προκειμένου να ελεγχθεί, αν η πρωτόδικη απόφαση που προσκομίζεται έχει ήδη καταστεί αμετάκλητη⁴⁵.

Επιπλέον, η ποινική απόφαση πρέπει να προσκομίζεται προαποδεικτικώς, έως την προτεραία της συζητήσεως της υποθέσεως, άλλως δεν λαμβάνεται υπόψη από το δικαστήριο⁴⁶.

Τέλος, όπως έχει κριθεί, σε περίπτωση που η αθωωτική ποινική απόφαση δεν είναι ή δεν προκύπτει ότι έχει καταστεί αμετάκλητη, το διοικητικό δικαστήριο δεν δεσμεύεται από αυτήν, αλλά απλώς οφείλει να τη συνεκτιμήσει, ακόμα και κατά τρόπο γενικό και δίχως πανηγυρική εξαγγελία περί τούτου, έχοντας σε κάθε περίπτωση τη δυνατότητα να αποστεί από τις σχετικές ουσιαστικές κρίσεις του ποινικού δικαστή, δοθέντος, μάλιστα, ότι τέτοια ποινική απόφαση δεν παράγει δεδικασμένο, σύμφωνα με το άρθρο 57, παρ. 1 και 3, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας⁴⁷.

Τα ανωτέρω εφαρμόζονται και στην περίπτωση των αγωγών αποζημιώσεως. Έτσι, τα διοικητικά δικαστήρια κρίνουν ότι εάν δεν προκύπτει ότι η προσκομιζόμενη ποινική απόφαση έχει καταστεί αμετάκλητη, δεν δεσμεύει το δικαστήριο⁴⁸.

⁴⁴Για την απόφαση αυτή και τις παραδοχές της, βλ. *Ι.ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟ*, «Ne bis in idem, τεκμήριο αθωότητας και η “αχίλλειος πτέρνα” της απόφασης Καπετάνιος του ΕΔΔΑ: οι θεμελιώδεις αρχές της επικουρικότητας του ελέγχου του ΕΔΔΑ και της δικονομικής αυτονομίας των κρατών μελών» σε http://www.humanrightscaselaw.gr/uploads/4/8/0/3/48039377/%CE%A3%CF%84%CE%95_2403-2015_comment_subsidarity.pdf

⁴⁵ΟλΣτΕ 1552/2010.

⁴⁶ΣτΕ 3616/2011, 1747/2013, 1280/2014, 1758/2014, 1993/2016.

⁴⁷ΣτΕ 486/2014, 2403/2015, 221/2015, 2928/2017.

⁴⁸ΔΠρ Αθηνών 5239/2019.

Vi. Τεκμήριο αθωότητας και δέσμευση του διοικητικού δικαστηρίου: το παράδειγμα της αγωγής αποζημίωσης

Μετά την έναρξη ισχύος του άρθρου 17 του ν. 4446/2016, τίθεται το ζήτημα τι δικαιούται ή υποχρεούται να πράξει το διοικητικό δικαστήριο κατά την εκδίκαση των αγωγών αποζημίωσης, όπου η έννοια και θεμελίωση του παρανόμου, για την κατάφαση της αστικής ευθύνης του Δημοσίου, συνδέεται πολλές φορές, ειδικά στην περίπτωση των ιατρικών σφαλμάτων, με προβλεπόμενα ποινικά αδικήματα. Τίθεται στην περίπτωση αυτή ζήτημα δέσμευσης του διοικητικού δικαστηρίου από την τυχόν εκδοθείσα απόφαση του ποινικού δικαστηρίου;

Υπό το προϊσχύον καθεστώς τόσο του άρθρου 120 παρ. 3 του Κ.Φ.Δ. όσο και του άρθρου 5 παρ.2 του Κ.Δ.Δ., κατά τη νομολογία που είχε διαμορφωθεί, σε περίπτωση που προηγήθηκε ποινική καταδικαστική απόφαση για το όργανο του Δημοσίου που φέρεται να τέλεσε τη ζημιογόνο ενέργεια, αυτή δέσμευε τα τακτικά διοικητικά δικαστήρια τόσο ως προς την ενοχή του οργάνου όσο και ως προς την κρίση της περί της ύπαρξης των πραγματικών περιστατικών τέλεσης της παράβασης⁴⁹.

Συναφώς, με την 2736/2007 απόφαση του ΣτΕ, αναιρέθηκε η 975/2002 απόφαση του Διοικητικού Εφετείου Θεσσαλονίκης, με την οποία κρίθηκε ότι το δικαστήριο δεσμευόταν από την καταδικαστική απόφαση του ποινικού δικαστηρίου ως προς την ενοχή των δραστών, με την αιτιολογία ότι τέτοια δέσμευση απορρέει, σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ.2 του Κ.Δ.Δ., μόνον από καταδικαστική αμετάκλητη απόφαση ποινικού δικαστηρίου, ενώ εν προκειμένω, το δικαστήριο δεν εξέτασε αν η σχετική απόφαση είχε καταστεί αμετάκλητη. Συνεπώς, έγινε δεκτό ότι το διοικητικό δικαστήριο της αγωγής δεσμεύεται από την αμετάκλητη καταδικαστική απόφαση, όπως στις λοιπές διαφορές ουσίας.

Όπως, όμως, έχει κριθεί, η απόφαση του ποινικού δικαστηρίου δεν αποτελεί δεδικασμένο στη δίκη της αγωγής αποζημίωσης, καθώς δεν αφορά στα ίδια πρόσωπα, δεδομένου ότι η ποινική απόφαση αφορά τα φυσικά πρόσωπα/αυτουργούς, η δε αγωγή αποζημίωσης στρέφεται κατά του κράτους ή άλλου ν.π.δ.δ.⁵⁰.

Εξάλλου, σε σχετικώς προταθέντα ισχυρισμό, ότι το δεδικασμένο καταδικαστικής για τον ιατρό ποινικής απόφασης δεν μπορεί να καταλαμβάνει το νοσηλευτικό ίδρυμα που δεν ήταν διάδικος στην ποινική δίκη, άλλως υφίσταται παραβίαση των άρθρων 20 παρ. 1 Συντ. και 6 παρ. 1 Ε.Σ.Δ.Α., το δικαστήριο απάντησε ότι δεν πρόκειται για δεδικασμένο αλλά για

⁴⁹ΔΠρΠειρ 1139/2000, ΔιΔικ 2001, σ. 274, ΔΠρΣυρ 1/2004, ΔιΔικ 2008, σ. 220, ΔΠρΚαλ 156/2003, ΣτΕ 2091/2017.

⁵⁰ΣτΕ 3783/2009, 285/2011, 3839/2012, 710/2016.

δέσμευση του διοικητικού δικαστηρίου από την κρίση του ποινικού δικαστηρίου ως προς την τέλεση της παράβασης⁵¹.

Όσον αφορά στις αθωωτικές αποφάσεις, είχε κριθεί ότι η αθωωτική απόφαση δεν δεσμεύει το διοικητικό δικαστήριο που επιλαμβάνεται αγωγής αστικής ευθύνης⁵², πλην, όμως, υποχρεούται να τη συνεκτιμήσει προς μόρφωση της κρίσης του, η συνεκτίμηση δε αυτή αρκεί να συνάγεται από το όλο περιεχόμενο της απόφασης του διοικητικού δικαστηρίου⁵³. Έτσι, το δικαστήριο μπορεί να κρίνει την ενέργεια του οργάνου του Δημοσίου παράνομη, παρά την προηγηθείσα αθώωση του φυσικού προσώπου από το ποινικό δικαστήριο, εφόσον, όμως, αιτιολογήσει την κρίση του, και, ειδικώς, την απόκλισή του από τα κριθέντα με την ποινική απόφαση⁵⁴.

Εξάλλου, μπορεί η αθωωτική ποινική απόφαση να αφορά σ' ένα φυσικό πρόσωπο/όργανο του Δημοσίου ατομικά, ενώ η παρανομία της Διοικήσεως να θεμελιώνεται σε πράξεις ή παραλείψεις άλλων οργάνων ή όλης της υπηρεσίας, στην περίπτωση δε αυτή η αθωωτική ποινική απόφαση δεν είναι δεσμευτική για το διοικητικό δικαστήριο⁵⁵.

Μετά την έναρξη ισχύος της νέας διατάξεως του άρθρου 5 παρ.2 του Κ.Δ.Δ. και τη δέσμευση των διοικητικών δικαστηρίων και από τις αμετάκλητες αθωωτικές αποφάσεις, έχει αλλάξει κάτι στη νομολογία;

Στην περίπτωση των αμετάκλητων καταδικαστικών ποινικών αποφάσεων, όπως προαναφέρθηκε, τα διοικητικά δικαστήρια αποφαίνονται παγίως μέχρι και σήμερα ότι δεσμεύονται από αυτές. Και, ναι, μεν, προβαίνουν σε υπαγωγικές σκέψεις περί της θεμελίωσης της παρανομίας, αλλά, κυρίως, αναφερόμενα, στις αιτιολογικές σκέψεις της ποινικής απόφασεως με ρητές παραπομπές σε αυτή⁵⁶.

Τι συμβαίνει, όμως, στην περίπτωση των αμετακλήτων αθωωτικών ποινικών αποφάσεων;

Κατά κανόνα, τα διοικητικά δικαστήρια αποφαίνονται ότι δεσμεύονται από τις αποφάσεις αυτές με ρητή επίκληση είτε της νέας διάταξης του άρθρου 5 παρ.2 του Κ.Δ.Δ. είτε ακόμη και του τεκμηρίου αθωότητας.

Πολύ χαρακτηριστικά στην 112/2018 απόφαση του ΔΕφΙωαννίνων διατυπώθηκαν δύο γνώμες. Κατά την άποψη της πλειοψηφίας, το κανονιστικό περιεχόμενο του άρθρου 5 παρ.2 του Κ.Δ.Δ. «συμπορεύεται με την ερμηνεία από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, της διάταξης του

⁵¹ΣτΕ 3783- 3784/2009.

⁵²Βλ. ΔΠρωτΜυτιλήνης 176/2010, ΕφημΔΔ, 2/2012, σ.182-190.

⁵³ΣτΕ 1140/2017, 572/2013, 2026/2009, 2179/2007.

⁵⁴ΣτΕ 2521/2008, 3380/2007.

⁵⁵ΣτΕ 1818/2009.

⁵⁶ΔΠρ Θεσ/ικης 2547/2019.

άρθρου 6 παρ.2 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, που κατοχυρώνει το τεκμήριο αθωότητας». Το δικαστήριο, δηλαδή, αν και δεν το λέει ρητά, κατά πλειοψηφία έκρινε ότι η νέα ρύθμιση τέθηκε, προκειμένου να διασφαλίσει το τεκμήριο αθωότητας. Κατόπιν τούτου, το δικαστήριο κατέληξε ότι εφόσον έχει εκδοθεί αμετάκλητη αθωωτική απόφαση του ποινικού δικαστηρίου, η οποία στηρίχθηκε στην κρίση περί μη τελέσεως της αξιόποινης πράξης, έπεται ότι η διαπιστωθείσα με αυτήν ανυπαρξία των πραγματικών περιστατικών που συγκροτούν την αντικειμενική υπόσταση της αξιόποινης πράξης περιλαμβάνεται στην έννοια της δεσμεύσεως κατά τη συναγωγή δικαστικής κρίσης ως προς τη συνδρομή των προϋποθέσεων της αστικής ευθύνης του Δημοσίου και των ν.π.δ.δ. κατά τα άρθρα 105-106 ΕισΝΑΚ, εφόσον πρόκειται για τα ίδια πραγματικά περιστατικά με αυτά στα οποία ερείδεται η αποδιδόμενη παρανομία και η αιτούμενη κατά τα άρθρα αυτά αξίωση προς αποζημίωση.

Το δικαστήριο, έτσι κρίνοντας, κατέληξε ότι εφόσον, στην προκείμενη περίπτωση, η ευθύνη του νοσοκομείου ως νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου προς αποζημίωση στοιχειοθετείται κατά τα άρθρα 105-106 ΕισΝΑΚ όταν όργανο αυτού, κατά την εκτέλεση των ιατρικών του καθηκόντων, παρέβη την υποχρέωσή του να ενεργήσει σύμφωνα με τις θεμελιώδεις αρχές της ιατρικής επιστήμης, επιδεικνύοντας την δέουσα επιμέλεια, δηλαδή αυτή που αναμένεται από τον μέσο εκπρόσωπο του κύκλου του, ήτοι προαπαιτείται η διαπίστωση της επικαλούμενης παρανομίας των ιατρών χειρουργών, ενώ με την αθωωτική απόφαση που προσκομίσθηκε από τους διαδίκους τα όργανα αυτά αθωώθηκαν για τις επικαλούμενες παράνομες πράξεις, η απόφαση αυτή δεσμεύει το δικαστήριο, το οποίο δεν μπορεί να κρίνει διαφορετικά.

Στην απόφαση αυτή διατυπώθηκε και μειοψηφία της Προέδρου. Σύμφωνα με τη μειοψηφία, με τη διάταξη του άρθρου 5 παρ.2 εδ.β' του Κ.Δ.Δ., όπως προκύπτει από την έννοιά της και των όσων αναφέρονται στην αιτιολογική έκθεση του νόμου, επιδιώχθηκε η εναρμόνιση με τη νομολογία του Δικαστηρίου του Στρασβούργου, όταν τίθεται ζήτημα παράλληλης πρόβλεψης διοικητικών και ποινικών κυρώσεων του αυτού προσώπου για την ίδια πράξη. Κατά συνέπεια, η ανωτέρω διάταξη δεν εφαρμόζεται σε υποθέσεις αδικοπρακτικής ευθύνης του Δημοσίου ή ν.π.δ.δ., κατά τα άρθρα 105-106 ΕισΝΑΚ, λόγω παράνομων πράξεων ή παραλείψεων των οργάνων τους. Στις περιπτώσεις αυτές, ο διοικητικός δικαστής δεν δεσμεύεται από προηγηθείσα αμετάκλητη αθωωτική απόφαση του ποινικού δικαστηρίου που αφορά το όργανο του Δημοσίου ή ν.π.δ.δ., αλλά υποχρεούται να τη συνεκτιμήσει με τα λοιπά στοιχεία του φακέλου, κατά τη διαμόρφωση της κρίσης του, αιτιολογώντας κατά τρόπο ειδικό την τυχόν διαφορετική του κρίση.

Η άποψη της πλειοψηφίας είναι η κρατούσα στη διαμορφωθείσα ήδη νομολογία των Τ.Δ.Δ. Τα τακτικά διοικητικά δικαστήρια, σε διαφορές αστικής ευθύνης για ιατρικό σφάλμα, εφαρμόζοντας τη νέα διάταξη περί δέσμευσης από την αθωωτική απόφαση του ποινικού δικαστηρίου, κρίνουν ότι δεσμεύονται από αμετάκλητο απαλλακτικό βούλευμα ή αμετάκλητη αθωωτική απόφαση, εφόσον κρίθηκε ότι δεν πρέπει να γίνει κατηγορία για τον ιατρό του εναγόμενου νοσοκομείου ή αυτός απαλλάχθηκε από τις σχετικές κατηγορίες, αντιστοίχως⁵⁷. Τούτο δε, διότι με τις αποφάσεις ή τα βουλεύματα αυτά κρίνεται ζήτημα που αποτελεί προϋπόθεση για τη διάγνωση της ενώπιον τους ένδικης διαφοράς⁵⁸.

Τούτο, πάντως, δεν σημαίνει ότι κάθε φορά που προσκομίζεται αμετάκλητη αθωωτική απόφαση, ανεξαρτήτως του περιεχομένου της, θα πρέπει το διοικητικό δικαστήριο να απορρίπτει την αγωγή εκ μόνου του λόγου αυτού.

Αντιθέτως, ο διοικητικός δικαστής θα πρέπει να συνεκτιμά την ποινική αμετάκλητη αθωωτική απόφαση που του προσκομίζεται, να αναλύει προσεκτικά το περιεχόμενό της και τα κριθέντα με αυτή, και να εκτιμά τη βασιμότητα της ενώπιον του ασκηθείσας αγωγής, κρίνοντας την ακόμη και βάσιμη, αν δεν προκύπτει δέσμευση από το περιεχόμενο της προσκομισθείσας ποινικής αποφάσεως, χωρίς να προβαίνει σε δηλώσεις καταλογισμού ποινικής ευθύνης του προσώπου που αθώωθηκε.

Για παράδειγμα, όταν από το περιεχόμενο της αθωωτικής ποινικής αποφάσεως δεν προκύπτει ο λόγος της αθώωσης, το δικαστήριο δεσμεύεται από την αθώωση αυτή και δεν μπορεί να κρίνει βάσιμη την αγωγή, αν πεισθεί περί του αντιθέτου; Τα διοικητικά δικαστήρια εν προκειμένω κρίνουν ότι εφόσον δεν προκύπτει από το περιεχόμενο της προσκομισθείσας αποφάσεως η αιτιολογία της αθώωσης δεν δεσμεύονται από αυτή⁵⁹.

Θα πρέπει δηλαδή η ποινική απόφαση να έκρινε επί ζητημάτων που ασκούν ουσιώδη επιρροή στην εκδίκαση της υπόθεσης της αστικής ευθύνης, είτε για την ίδια την παράνομη πράξη ή παράλειψη και τη στοιχειοθέτησή της είτε για την αιτιώδη συνάφεια και τη θεμελίωσή της⁶⁰.

Τούτο δε, διότι η αστική ευθύνη του κράτους και των ν.π.δ.δ. είναι διάφορη της ποινικής ευθύνης του παρανομούντος οργάνου/φυσικού προσώπου. Καταρχάς, η αστική ευθύνη συνεπάγεται για το εναγόμενο νομικό πρόσωπο την υποχρέωση αποκατάστασης της ζημίας που υπέστη ένα πρόσωπο από παράνομες πράξεις, παραλείψεις ή υλικές ενέργειες οργάνου

⁵⁷ΔΠρωτΑθηνών 9308/2018, 8174/2018, 3634/2018, ΔΠρωτΘεσ/ικης 2343/2018, ΔΠρωτΠατρών 635/2018.

⁵⁸ΔΠρωτΑθηνών 9046/2019, 5489/2019, 34/2019.

⁵⁹ ΔΠρωτΛαμίας 290/2019.

⁶⁰Έτσι, ΔΠρωτΑθ 34/2019 (σκ.10).

του Δημοσίου ή άλλου ν.π.δ.δ. Ως εκ τούτου, καταρχήν, το αντικείμενο της δίκης δεν έχει ποινικό χαρακτήρα ούτε ο αστικώς υπεύθυνος (ή το όργανο που τέλεσε την παράνομη πράξη) είναι κατηγορούμενος υπό την έννοια του άρθρου 6 παρ.2 της Ε.Σ.Δ.Α., όπως κρίθηκε, κατ' αναλογία από το Ε.Δ.Δ.Α. σε υποθέσεις αστικής ευθύνης φυσικών προσώπων. Τούτο, επιπροσθέτως, διότι η θεμελίωση της αστικής ευθύνης δεν προϋποθέτει την προηγούμενη ποινική καταδίκη του αδιοκοπραγήσαντος⁶¹. Αντίθετη ερμηνευτική εκδοχή, κατά το Ε.Δ.Δ.Α., θα είχε ως συνέπεια το πρόσωπο που έχει υποστεί βλάβη να μην μπορεί να διεκδικήσει αποζημίωση για την αποκατάσταση της ζημίας του, αν έχει εκδοθεί προηγουμένως αθωωτική ποινική απόφαση, κάτι που θα συνιστούσε αυθαίρετο και δυσανάλογο περιορισμό του δικαιώματός προσφυγής του σε δικαστήριο, κατά το άρθρο 6 παρ.1 της Ε.Σ.Δ.Α., αντιστοίχως, δε, θα απέδιδε στο πρόσωπο που τέλεσε την αδιοκοπραξία ένα αθέμιτο όφελος, καθώς θα απέκλειε κάθε ευθύνη του. Το δικαστήριο έχει επισημάνει ότι, ναι, μεν, η αθωωτική ποινική απόφαση δεν μπορεί να αμφισβητηθεί στο πλαίσιο της εκδίκασης μίας υπόθεσης αστικής ευθύνης, τούτο, όμως, δεν αναιρεί τη δυνατότητα να θεμελιωθεί αστική ευθύνη, εφόσον το αρμόδιο δικαστήριο θεμελιώσει την κρίση του, με βάση τον δικό του, διαφορετικό βαθμό απόδειξης στη σχετική διαδικασία⁶². Τούτο, δε, συνάδει με τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, αφού σε όλα τα κράτη μπορεί να στοιχειοθετηθεί αστική ευθύνη, παρά την προηγούμενη αθώωση του αστικώς υπεύθυνου⁶³.

Όπως, εξάλλου, έκρινε το Ε.Δ.Δ.Α., τα δικαστήρια δεσμεύονται μεν από την αμετάκλητη αθωωτική απόφαση, αλλά δεν εμποδίζονται να θεμελιώσουν την αστική ευθύνη του ίδιου προσώπου για τα ίδια πραγματικά περιστατικά. Ιδίως, όταν το δικαστήριο της αστικής ευθύνης προβαίνει σε διάκριση μεταξύ των συνεπειών της συμπεριφοράς του αστικώς υπεύθυνου από την άποψη του ποινικού δικαίου και (διακριτά) από την άποψη του αστικού δικαίου⁶⁴.

Επίσης, κατά το Ε.Δ.Δ.Α., η διαφορετικότητα της ποινικής από την αστική ευθύνη στηρίζεται στον διαφορετικό βαθμό απόδειξης που ισχύει στην ποινική δίκη σε σχέση με τη δίκη της αστικής ευθύνης, δεδομένου ότι τα ποινικά δικαστήρια για τη θεμελίωση της τέλεσης του ποινικού αδικήματος απαιτούν να είναι πεπεισμένα προς τούτο, η δε αμφιβολία λειτουργεί προς όφελος του κατηγορουμένου, σε αντίθεση με τη θεμελίωση της αστικής ευθύνης που ισχύει διαφορετικός βαθμός δικανικής πεποίθησης⁶⁵. Ειδικότερα, το Ε.Δ.Δ.Α. με την απόφαση Ringvold κατά Νορβηγίας, έκρινε ότι «το ζήτημα της αποζημίωσης αποτέλεσε αντικείμενο διακριτής νομικής

⁶¹Ε.Δ.Δ.Α., Orr κατά Νορβηγίας, 15.05.2008, (31283/04), σκ.48, Ε.Δ.Δ.Α., N.A. κατά Νορβηγίας, 18.12.2014, (27473/11), σκ.40.

⁶²Ε.Δ.Δ.Α., Ringvold κατά Νορβηγίας, 11.02.2003, 34964/97, σκ.38, Orr κατά Νορβηγίας, ό.π., σκ. 49.

⁶³ Ε.Δ.Δ.Α., Orr κατά Νορβηγίας, ό.π., σκ. 49.

⁶⁴Ε.Δ.Δ.Α., X κατά Αυστρίας, Επιτροπή, 9295/81, 6 Οκτωβρίου 1982, σ. 230.

⁶⁵ Ε.Δ.Δ.Α., C. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, 7 Οκτωβρίου 1987, 11882/85, σ.172.

αξιολογήσεως (σε σχέση με την ποινική απόφαση), και θεμελιώθηκε σε κριτήρια και αποδεικτικά στοιχεία, που διαφέρουν σε πολλά και κύρια σημεία, σε σχέση με αυτά που ισχύουν στο πεδίο της ποινικής ευθύνης»⁶⁶.

Ωστόσο, θα πρέπει το δικαστήριο της αστικής ευθύνης να είναι ιδιαίτερα προσεκτικό στη διατύπωση της αποφάσεώς του και στη θεμελίωση των κρίσεών του. Αν η απόφαση του δικαστηρίου της αστικής ευθύνης περιέχει τέτοιου περιεχομένου δήλωση που δείχνει ότι καταλογίζει ποινική ευθύνη στον αθωωθέντα αμετακλήτως εναγόμενο, μπορεί να εγείρει ζήτημα συμβατότητας με το άρθρο 6 παρ.2 της Ε.Σ.Δ.Α. Έτσι, όταν το δικαστήριο καταλήγει ότι ο εναγόμενος διέπραξε το αδίκημα, παρότι είχε αθωωθεί με την ποινική απόφαση, παραβιάζει το τεκμήριο αθωότητας⁶⁷.

Επίσης, το Ε.Δ.Δ.Α. δέχεται ότι η αστική δίκη της αποζημιώσεως δεν υπάγεται ευθέως στη ρυθμιστική εμβέλεια του τεκμηρίου αθωότητας. Δεν αποκλείεται, όμως, η αστική δίκη να συνδέεται άμεσα με την ποινική ώστε να αποτελεί το άμεσο αποτέλεσμα της τελευταίας. Σ' αυτές τις περιπτώσεις, οι αστικές δίκες εμπίπτουν στη ρυθμιστική εμβέλεια του τεκμηρίου και τα πολιτικά δικαστήρια οφείλουν να μην το αμφισβητούν αλλά να το σέβονται⁶⁸.

Ζήτημα, επίσης, προκύπτει όταν ο κατηγορούμενος απηλλάγη λόγω μη πλήρωσης της υποκειμενικής υπόστασης του ποινικού αδικήματος, ενώ η αστική ευθύνη είναι αντικειμενική. Ο Α.Π. με την 1226/2007 απόφασή του έκρινε ότι σε περίπτωση αντικειμενικής αστικής ευθύνης νομικού προσώπου, δεν ασκεί καμία επιρροή στην έκβαση της αστικής δίκης η ποινική αθωωτική απόφαση του νομίμου εκπροσώπου του.

Στην πρόσφατη νομολογία των διοικητικών δικαστηρίων τονίστηκε αυτή η διάκριση⁶⁹. Έτσι, στην 5490/2019 απόφαση του Τριμελούς Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών⁷⁰, κρίθηκε επί αγωγής που ασκήθηκε κατά Δήμου ότι η επικαλούμενη απόφαση του Αρείου Πάγου, συνεκτιμάται μεν από το παρόν Δικαστήριο, χωρίς, ωστόσο να το δεσμεύει, κατ' άρθρο 5 παρ. 2 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας. Τούτο, δε, με την αιτιολογία ότι στην ποινική απόφαση αθωώθηκε ο Δήμαρχος λόγω έλλειψης των πραγματικών περιστατικών που στοιχειοθετούν την υποκειμενική υπόσταση του αντίστοιχου ποινικού αδικήματος (ανθρωποκτονία από αμέλεια), τα οποία, ωστόσο, δεν αποτελούν προϋπόθεση θεμελίωσης της ευθύνης του εναγόμενου Δήμου, η οποία είναι κατά τα άρθρα 105 και 106 του Εισ.Ν.Α.Κ., αντικειμενική.

⁶⁶Σκ.38. Πρβλ., ΣτΕ 826/2017, 2543/2015, 1758/2014, 2978/2011, 2067/2011 επταμ., 1522/2010 επταμ., 2447/2009, 3560, 422, 990/2004 Ολ., 3900/1999, 837/1996.

⁶⁷Ε.Δ.Δ.Α., ΕγκοΙ κατά Τουρκίας, 19.04.2011, 50172/06, σκ.38-40.

⁶⁸Ε.Δ.Δ.Α., Ringvold κατά Νορβηγίας, ό.π., Orr κατά Νορβηγίας, ό.π.

⁶⁹Πρβλ. ΔΕφΑθ 4364/2018.

⁷⁰Όμοια ΔΠρΙωαννίνων 45/2019.

Η κρίση αυτή μπορεί να θεμελιωθεί όχι μόνο στα όρια και την εμβέλεια του τεκμηρίου αθωότητας, αλλά και στην ίδια τη διατύπωση της διάταξης του ισχύοντος άρθρου 5 παρ.2 του Κ.Δ.Δ., που ορίζει ότι η ποινική αθωτική απόφαση δεσμεύει το διοικητικό δικαστήριο, εκτός αν το ποινικό δικαστήριο στηρίχθηκε σε στοιχεία που δεν αποτελούν προϋπόθεση της διοικητικής παράβασης.

Μ' αυτή την έννοια, και αξιοποιώντας κατ' αναλογία τις ως άνω νομολογιακές παραδοχές του Ε.Δ.Δ.Α., κατά την ερμηνεία του άρθρου 5 παρ.2 του Κ.Δ.Δ., θα καταλήξουμε ότι, ίσως, και στην περίπτωση των διαφορών του άρθρου 105 και 106 ΕισΝΑΚ, δεν αρμόζει μόνον η γραμματική ερμηνεία της ως άνω διατάξεως, σύμφωνα με την οποία, ο διοικητικός δικαστής δεσμεύεται απόλυτα από το περιεχόμενο της αθωωτικής ποινικής απόφασης στην περίπτωση της αστικής ευθύνης του Δημοσίου, αλλά η τελεολογική της ερμηνεία, ήτοι κατά τελεολογική της συστολή, που επιβάλλεται και από το Σύνταγμα, να έχει την έννοια ότι κάθε προηγούμενη αθωωτική απόφαση δεν δεσμεύει τον διοικητικό δικαστή, ο οποίος μπορεί να αποφασίσει και διαφορετικά από το ποινικό δικαστήριο, υπό τον όρο σεβασμού του τεκμηρίου αθωότητας και της επαρκούς αιτιολόγησης και θεμελίωσης της περί του αντιθέτου κρίσεώς του⁷¹.

Όπως έχει κρίνει το Ε.Δ.Δ.Α., ο βαθμός δεσμευτικότητας της προγενέστερης ποινικής αθωωτικής απόφασης είναι ζήτημα του εθνικού δικαίου. Στο πλαίσιο, όμως, σεβασμού του τεκμηρίου αθωότητας θα πρέπει τα εθνικά δικαστήρια να μην εγείρουν, με τους λόγους των αποφάσεών τους ή με τη γλώσσα που χρησιμοποιούν στο συλλογισμό τους, υποψίες ως προς την αθωότητα του αμετακλήτως αθωωθέντος, με συνέπεια να θίγουν κατ' αυτόν τον τρόπο την αρχή του τεκμηρίου της αθωότητας, όπως την εγγυάται το άρθρο 6 παρ. 2 της Σύμβασης⁷².

Όπως προαναφέρθηκε, το τεκμήριο αθωότητας παραβιάζεται μόνον από δηλώσεις καταλογισμού ποινικής ευθύνης στον αθωωθέντα μέσω των κρίσεων ή των σκέψεων του δικαστηρίου.

Τι σημαίνει, όμως, δήλωση καταλογισμού ποινικής ευθύνης;

Αν η αδικοπραξία ταυτίζεται απολύτως τόσο ως προς την αντικειμενική όσο και ως προς την υποκειμενική της υπόσταση με το ποινικό αδίκημα, η κρίση ότι τελέστηκε η αδικοπραξία δεν συνιστά ταυτόχρονα αμφισβήτηση της αθώωσης για μη τέλεση της πράξης;

Πράγματι, στην περίπτωση που η αθωωτική αμετάκλητη ποινική απόφαση προέβη σε αθώωση του κατηγορουμένου λόγω της αντικειμενικής ανυπαρξίας των πραγματικών περιστατικών που θεμελιώνουν την παράνομη πράξη, παράλειψη ή υλική ενέργεια, η αντίθετη κρίση του διοικητικού δικαστηρίου περί του ότι τελέστηκαν τα πραγματικά περιστατικά που θεμελιώνουν την παράνομη πράξη καθίσταται ιδιαιτέρως δυσχερής.

⁷¹Πρβλ. *Ι.ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟ*, *Ne bis in idem* και τεκμήριο αθωότητας στις υποθέσεις φορολογικών ή τελωνειακών παραβάσεων, ό.π., σ.11.

⁷²Ε.Δ.Δ.Α., *Ruig Panella* κατά Ισπανίας, 1483/02, 25 Απριλίου 2006, & 54, Σταυρόπουλος κατά Ελλάδας, ό.π., &37.

Σημαντικό είναι να τονιστεί ότι κρίσιμη είναι η φρασεολογία που χρησιμοποιεί το εθνικό δικαστήριο και η σύνδεση των κρίσεων του με τις κρίσεις της ποινικής απόφασης. Δεν θα πρέπει το δικαστήριο της αγωγής να χρησιμοποιεί στο αιτιολογικό φράσεις ή γλώσσα που εισάγουν έναν σαφή σύνδεσμο με την αθωωτική απόφαση και θέτουν σε αμφισβήτηση την ορθότητα της απαλλαγής⁷³ ή το σκεπτικό της απόφασης να καλύπτει όλα τα αντικειμενικά και υποκειμενικά στοιχεία που ουσιαστικά ισοδυναμούν με απόδειξη της αντικειμενικής και υποκειμενικής υπόστασης του ποινικού αδικήματος⁷⁴.

Δεν επιτρέπεται, επομένως, στα διοικητικά ή πολιτικά δικαστήρια να δηλώσουν ότι ο κατηγορούμενος ήταν ένοχος της πράξης για την οποία κατηγορήθηκε.

Από όλα τα ανωτέρω προκύπτει ότι δεν επαρκεί η προσκόμιση αμετάκλητης αθωωτικής απόφασης για την απόρριψη ως ουσία αβάσιμης της σχετικής αγωγής αποζημιώσεως. Θα πρέπει ο διοικητικός δικαστής, καταρχάς, να ερευνήσει αν τα πραγματικά περιστατικά που εκτίθενται στο δικόγραφο της αγωγής και θεμελιώνουν την παράνομη πράξη ή παράλειψη για τη θεμελίωση του παρανόμου της αδικοπρακτικής ευθύνης του Δημοσίου είναι όμοια με αυτά επί των οποίων έκρινε το ποινικό δικαστήριο. Ακολούθως, αν υπάρχει ταυτότητα των αποδεικτικών μέσων μεταξύ της διοικητικής και της ποινικής δίκης. Νέα αποδεικτικά μέσα που δεν προσκομίστηκαν και δεν εξετάστηκαν από το ποινικό δικαστήριο, ενδεχομένως, μπορεί να θεμελιώσουν τη διαφορετική κρίση του διοικητικού δικαστηρίου. Εξάλλου, ο διαφορετικός βαθμός απόδειξης μπορεί να επηρεάσει την κρίση. Η απαλλαγή λόγω αμφιβολιών, ναι, μεν, δεν πρέπει να θέτει εν αμφιβόλω την αθώωση του προσώπου, αλλά, ενδεχόμενα, ίσως να επηρεάζει την τελική κρίση του διοικητικού δικαστή που αποφασίζει με άλλο βαθμό αποδεικτικής βαρύτητας.

Τέλος, το δικαστήριο πρέπει να θεμελιώσει ίδια κρίση και δεν επαρκεί η αναφορά της αποφάσεως του ποινικού δικαστηρίου για την απόρριψη της εκδικασθείσας αγωγής.

Vii. Αστική ευθύνη και τεκμήριο αθωότητας στην πολιτική δίκη

Η συζήτηση για τη σχέση μεταξύ πολιτικής και ποινικής δίκης είναι πολύ παλιά τόσο στη θεωρία του αστικού δικονομικού δικαίου όσο και στη νομολογία.

Στο προϊσχύον δίκαιο του ΚΠολΔ (1835), κατ' εφαρμογή των τότε ισχυόντων άρθρων 10, 11 και 12 του Κώδικα, κατά την αρχικώς κρατούσα νομολογία της εποχής, το πολιτικό δικαστήριο δεσμεύεται από την αθωωτική αμετάκλητη ποινική απόφαση (όσο και από την καταδικαστική), εφόσον με αυτή κρίθηκε ότι δεν τελέστηκε η παράβαση⁷⁵, και όχι όταν απλώς δεν

⁷³Ε.Δ.Δ.Α., Diacenco κατά Ρουμανίας, 124/04, 07.02.2012, &64.

⁷⁴Ε.Δ.Δ.Α., Orr κατά Νορβηγίας, ό.π.

⁷⁵Α.Π 39/1897, 155/1896, 5/1896, 214/1861.

αποδείχθηκε η διάπραξη της ή αποδείχθηκε ότι συνέτρεχε λόγος που αίρει τον αξιόποιο χαρακτήρα της πράξεως⁷⁶.

Ωστόσο, η νομολογία αυτή στη συνέχεια μεταβλήθηκε, υπό την επίδραση των θεωριών του Οικονομίδη.

Ειδικότερα, το άρθρο 12 του τότε ισχύος ΚΠολΔ όριζε ότι: «Αποφασισθέντος άπαξ του προδικαστικού (προκαταρκτικού) ζητήματος παρά του αρμοδίου δικαστηρίου, δεν δύναται πλέον το άλλο δικαστήριο, είτε πολιτικόν, είτε ποινικόν, να επιχειρήση την έρευναν του αυτού ζητήματος».

Η νομολογία, υπό την επίδραση των θεωριών του Οικονομίδη, κατέληξε ότι η απόφαση του ποινικού δικαστηρίου δεσμεύει και αποτελεί δεδικασμένο για το πολιτικό δικαστήριο, όταν με αυτήν επιλύεται προδικαστικό ζήτημα της πολιτικής δίκης, και όχι όταν επιλύει ζήτημα κοινό με την ιστορική βάση της αγωγής⁷⁷.

Οι δύο αυτές νομολογιακές τάσεις απηχούν και τις απόψεις που είχαν διατυπωθεί στη θεωρία εκείνη την εποχή⁷⁸.

Κατά τη θέσπιση του νέου ΚΠολΔ διεξήχθη πολύ μεγάλη συζήτηση για τη ρύθμιση που έπρεπε να υιοθετηθεί σχετικά με τη σχέση των δύο δικών.

Μ' αυτή την έννοια, όπως υποστηρίζεται, η δέσμευση του πολιτικού δικαστηρίου από τα κριθέντα του ποινικού, προϋποθέτει και εξαρτάται από τη σχετική διάταξη που την προβλέπει, αφού το τι αποτελεί δεδικασμένο ανήκει στη δεσμευτική βούληση του νομοθέτη⁷⁹.

Από τις ισχύουσες ρυθμίσεις του ΚΠολΔ δεν προκύπτει καμία δεσμευτική επενέργεια της απόφασης του ποινικού δικαστηρίου στην πολιτική δίκη και αντίστροφα, ακόμη και όταν τα δύο δικαστήρια καλούνται να αποφανθούν επί του ίδιου ακριβώς βιοτικού συμβάντος.

Μόνον το άρθρο 250 του ΚΠολΔ παρέχει την ευχέρεια στον πολιτικό δικαστή να διατάξει την αναβολή συζήτησης της αγωγής, έως την αμετάκλητη περάτωση της εκκρεμούς ποινικής διαδικασίας, στην περίπτωση που είναι εκκρεμής ποινική διαδικασία που επηρεάζει τη διάγνωση της ενώπιον του διαφοράς.

Ο Α.Π. με πάγια νομολογία έχει κρίνει ότι, κατ' εφαρμογή του άρθρου 321 του ΚΠολΔ, που ορίζει την έννοια του δεδικασμένου, οι αμετάκλητες αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων δεν αποτελούν δεδικασμένο στην πολιτική δίκη⁸⁰. Και, ναι, μεν, οι καταδικαστικές ποινικές αποφάσεις δεν αποτελούν δεδικασμένο στην πολιτική δίκη και ο πολιτικός δικαστής μπορεί

⁷⁶Α.Π. 50/1845, 51/1845, 1354/1852.

⁷⁷Βλ. Α.Π. 266/1859, 133/1859.

⁷⁸Για τις ανωτέρω αποφάσεις και τις γνώμες που διατυπώθηκαν στη θεωρία του αστικού δικονομικού δικαίου, βλ. με πλήρη και εξαιρετική ανάλυση Χ. ΓΙΑΛΑΜΑ, Ζητήματα από τη δεσμευτική εμβέλεια των δικαστικών αποφάσεων μεταξύ πολιτικής και ποινικής δίκης. (Με αφορμή τις ΑΠ 715/2017, 1422/2017), Ελληνική Δικαιοσύνη, 6 (2018), σ.1626-1656.

⁷⁹Α.Π. 987/2008 Τμ.Α1 - σχόλιο: Δ. Μπαμπινιώτης, Επιθεώρηση Πολιτικής Δικονομίας, 6/2008, σ.839-842.

⁸⁰Α.Π. 932/2011, 1364/2011, 215/2013, 1398/2015.

να καταλήξει σε αντίθετη κρίση σε σχέση με αυτή του ποινικού δικαστηρίου, θα πρέπει, όμως, να λάβει υπόψη του την αμετάκλητη καταδικαστική απόφαση, ως ιδιαίτερο αποδεικτικό μέσο, και να την αντικρούσει ειδικώς και αιτιολογημένως⁸¹. Το ίδιο ισχύει και για τις αμετάκλητες αθωωτικές αποφάσεις, με τον Α.Π. να αναιρεί τις αποφάσεις των κατώτερων δικαστηρίων, διότι δεν έλαβαν υπόψη τους την προσκομισθείσα αθωωτική απόφαση⁸².

Όμως, στην πολιτική δίκη, η αμετάκλητη αθωωτική ποινική απόφαση εισέρχεται με όχημα το τεκμήριο αθωότητας. Έτσι, ο Α.Π. κρίνει παγίως ότι με το άρθρο 6 παρ.2 της Ε.Σ.Δ.Α., που αποτελεί κανόνα υπέρτερης τυπικής ισχύος, κατοχυρώνεται και προστατεύεται το τεκμήριο αθωότητας, χωρίς τούτο να επιβάλλει το δεδικασμένο της απόφασης του ποινικού δικαστηρίου επί της πολιτικής δίκης. Το τεκμήριο αυτό εφαρμόζεται και στις αγωγές αποζημιώσεως ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων. Τούτο, διότι το τεκμήριο αθωότητας δεν εφαρμόζεται μόνον όταν μεταγενέστερα της αμετάκλητης αθώωσης επιλαμβάνεται ένα δικαστήριο που εκδικάζει μία κατηγορία ποινικής φύσεως, όπου ο διάδικος έχει την ιδιότητα του κατηγορουμένου στα πλαίσια μιας ποινικής δίκης, αλλά «έχει εφαρμογή και ενώπιον οιοδήποτε άλλου δικαστηρίου το οποίο επιλαμβάνεται μεταγενεστέρως είτε επί των αστικών αξιώσεων του παθόντος, είτε επί θεμάτων διοικητικής ή πειθαρχικής φύσεως, όταν αυτό, για τις ανάγκες της δίκης, ερμηνεύει την ποινική αθωωτική απόφαση, η οποία στηρίζεται στα ίδια πραγματικά περιστατικά με εκείνα τα οποία εισάγονται ενώπιον του, κατά τρόπον ο οποίος δημιουργεί αμφιβολίες ως προς την προηγούμενη απαλλαγή του διαδίκου»⁸³.

Το τεκμήριο αθωότητας εφαρμόζεται λοιπόν στην αστική ευθύνη της πολιτικής δίκης. Πώς όμως εφαρμόζεται;

Στη σύγχρονη νομολογία του Α.Π. έχουν αναπτυχθεί δύο αντιτιθέμενες θέσεις. Κατά την πρώτη άποψη⁸⁴, ακόμη κι αν για το ίδιο βιοτικό συμβάν, που άγεται με αγωγή αποζημιώσεως, προς θεμελίωση αδικοπρακτικής ευθύνης, υπάρχει προηγούμενη αμετάκλητη αθωωτική απόφαση του ποινικού δικαστηρίου, «η μη εναρμόνιση των πραγματικών παραδοχών του πολιτικού δικαστηρίου της αγωγής με εκείνες του ποινικού δικαστηρίου, δεν αποτελούν παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας του κατηγορουμένου».

Ειδικότερα, με την 344/2016 απόφαση του Α.Π. κρίθηκε ότι δεν παραβιάστηκε το τεκμήριο αθωότητας, εν προκειμένω, διότι το δικαστήριο έλαβε υπόψη του και συνεκτίμησε την αθωωτική απόφαση, χωρίς να προβεί σε οποιαδήποτε ερμηνεία της ως προς τους λόγους απαλλαγής των στην ποινική δίκη κατηγορουμένων, ούτε αποφάνθηκε άμεσα ή έμμεσα για την ποινική ενοχή τους ώστε να ανακύπτει ζήτημα αμφισβήτησης του εξ αυτής παραγομένου και από τις διεθνείς συμβάσεις προστατευομένου τεκμηρίου

⁸¹Α.Π. 808/2017, 806/2017, 107/2016, 33/2015, 161/2013, 1059/2007, 1843/2006, 1046/2006, 246/2006, 159/2006, 1590/2003.

⁸²Α.Π. 851/2017, 1870/2014, 1139/2014, 667/2013.

⁸³Α.Π. 302/2016.

⁸⁴ Α.Π. 1398/2015.

αθωότητας των αναιρεσιόντων για τις πράξεις για τις οποίες κατηγορήθηκαν⁸⁵.

Ομοίως, στην Α.Π. 1422/2017, κρίθηκε ρητώς ότι το τεκμήριο αθωότητας δεν έχει την έννοια ότι εμποδίζει το πολιτικό δικαστήριο, εκτιμώντας τα σχετικά αποδεικτικά μέσα, με αιτιολογημένη κρίση, και αφού συνεκτιμήσει την αθωωτική απόφαση, να αποφανθεί ότι τελέστηκε το αδίκημα της αδικοπραξίας, παρά την αμετάκλητη αθωωτική απόφαση για το ποινικό αδίκημα. Το δικαστήριο στήριξε την κρίση του κατά βάση στην αρχή της διάκρισης των δικαιοδοσιών. Κατά τις κρίσεις του δικαστηρίου, εφόσον το Σύνταγμα διακρίνει τις δικαιοδοσίες των δικαστηρίων, διακρίνει και τις διαφορές που υπάγονται ενώπιόν τους, εξοπλίζοντας την κάθε μία, ως βασική συνέπεια της διάκρισης αυτής με διακριτό δεδικασμένο, στις αντίστοιχες υποθέσεις που εκδικάζονται, όπως ορίζεται και καθορίζεται από τον αντίστοιχο δικονομικό νομοθέτη. Για τον λόγο αυτόν, οι αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων δεν αποτελούν δεδικασμένο για τα πολιτικά δικαστήρια⁸⁶. Κατά τις κρίσεις, εξάλλου, του δικαστηρίου, δέσμευση από το δεδικασμένο ή έστω αποδεικτική ή άλλου είδους δέσμευση μεταξύ δύο διαφορετικών δικαιοδοτικών κλάδων μπορεί να γίνει ανεκτή μόνον όταν υπάρξει σχετική νομοθετική πρόβλεψη, με ουσιαστικές ή δικονομικές διατάξεις. Συνεπώς, το πολιτικό δικαστήριο δεν δεσμεύεται από την προηγηθείσα απόφαση του ποινικού δικαστηρίου είτε είναι αθωωτική είτε είναι καταδικαστική, επιβάλλεται, όμως, να τη συνεκτιμήσει και να αφίσταται από αυτή με ειδικά αιτιολογημένη απόφαση. Το δικαστήριο τόνισε ότι το τεκμήριο αθωότητας δεν συνεπάγεται αποδεικτική δέσμευση του πολιτικού δικαστηρίου, υπό την έννοια ότι πρέπει αυτό να ακολουθήσει την κρίση του ποινικού δικαστηρίου και να αποκλείσει την αδικοπρακτική ευθύνη του αθωθέντος σε περίπτωση έκδοσης αθωωτικής απόφασης, με την αιτιολογία ότι διαφορετικά δημιουργούνται αμφιβολίες για την αθώωση και παραβιάζεται το τεκμήριο αθωότητας. Μία τέτοια θεώρηση υπερβαίνει τα δογματικά όρια του τεκμηρίου αθωότητας και προσκρούει στο Σύνταγμα, αφού υπ' αυτή την άποψη δημιουργείται ένα είδος αποδεικτικής δέσμευσης, ένα νέο είδος δεδικασμένου που δεν προβλέπεται από τον ΚΠολΔ, αλλά και την αρχή της συνταγματικής διάκρισης των δικαιοδοσιών.

Μ' αυτή την έννοια, κατά τις κρίσεις και παραδοχές της άποψης αυτής επιτάσσεται απλώς μία υποχρέωση συνεκτίμησης της ποινικής αθωωτικής απόφασης, η οποία, αν και δεν είναι δεσμευτική, παράγει μία «οιωνεί ή ελαστική δεσμευτικότητα⁸⁷».

Αντίθετα, κατά τη δεύτερη άποψη, όπως διατυπώθηκε αρχικώς στην Α.Π. 1652/2013, η κατάφαση της αστικής αδικοπρακτικής ευθύνης του

⁸⁵Όπως γράφει ο Δεληκωστόπουλος, το τεκμήριο αθωότητας δεν αποκλείει τη θεμελίωση αστικής ευθύνης προς αποζημίωση για τα ίδια πραγματικά περιστατικά για τα οποία ο κατηγορούμενος κηρύχθηκε αθώος με αμετάκλητη απόφαση, με βάση ένα λιγότερο αυστηρό βάρος απόδειξης, κι εφόσον η απόφαση του πολιτικού δικαστηρίου δεν περιέχει «δήλωση καταλογισμού ποινικής ευθύνης στον εναγόμενο», ΑΠ 302/2016 Α2 Τμ. - σχόλιο: Ι. Δεληκωστόπουλος, ΕλλΔνη, 62016, σ.1643-1647.

⁸⁶Βλ. τη σχετική ανάλυση σε Γ.ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ, Τεκμήριο αθωότητας και αστικές διαφορές. Ένας ενδο-νομολογιακός διάλογος, Επιθεώρηση Πολιτικής Δικονομίας, 1/2019, σ.17-39(18).

⁸⁷Έκφραση δανεισμένη κατ' αντιστοιχίαν από την Ε.ΠΑΥΛΙΔΟΥ, Η δεσμευτική ενέργεια των αποφάσεων της ποινικής και πολιτικής δικαιοδοσίας στη διοικητική δίκη, ό.π., σ.51.

αθωθέντος αμετακλήτως για τα ίδια πραγματικά περιστατικά, δημιουργεί «αμφιβολίες και υπόνοιες» ως προς την αθώωσή του. Κατά τις κρίσεις του αναιρετικού στην ανωτέρω απόφαση, το Εφετείο που δέχθηκε την αστική ευθύνη του διαδίκου, «έπρεπε να την είχε αποκλείσει και να οδηγηθεί σε αποτέλεσμα συμβατό με την αθωωτική ποινική απόφαση», ενόψει του τεκμηρίου αθωότητας.

Στη συνέχεια, στην 715/2017 απόφαση του Α.Π. κρίθηκε ότι το άρθρο 6 § 2 της Ε.Σ.Δ.Α. επιτάσσει τα πρόσωπα που έχουν απαλλαγεί από ποινικές κατηγορίες με αμετάκλητη απόφαση ποινικού δικαστηρίου να μην αντιμετωπίζονται από τις δημόσιες αρχές ή άλλα όργανα σαν να ήταν στην πραγματικότητα ένοχοι για την παράβαση που τους είχε αποδοθεί. Το δικαστήριο τόνισε ότι το τεκμήριο αθωότητας, ως δικονομικό δικαίωμα, αποσκοπεί στον σεβασμό της τιμής και της αξιοπρέπειας του διωκόμενου προσώπου. Επεσήμανε ότι αυτό που είναι κρίσιμο μόλις τελειώσει η ποινική διαδικασία, είναι η φήμη του ενδιαφερομένου και ο τρόπος με τον οποίο την αντιλαμβάνεται το κοινό. Έτσι, δικαστικές αποφάσεις, οι οποίες μετά την αμετάκλητη αθώωση του κατηγορουμένου ερμηνεύουν, για τις ανάγκες της νέας δίκης, την ποινική αθωωτική απόφαση, που στηρίζεται στα ίδια πραγματικά περιστατικά, με εκείνα της νέας δίκης, κατά τρόπο που δημιουργεί αμφιβολίες, ως προς την προηγούμενη απαλλαγή του, παραβιάζουν το τεκμήριο της αθωότητάς του. Επομένως, η επιδίκαση αποζημίωσης εις βάρος του πρώην κατηγορουμένου δεν είναι επιτρεπτό στα πλαίσια της ενότητας της έννομης τάξης να δημιουργεί αμφιβολίες όσον αφορά την προηγούμενη αθώωσή του.

Ομοίως, στην Α.Π. 1314/2018, το δικαστήριο έκρινε ότι παραβιάζεται το τεκμήριο αθωότητας και κατ' επέκταση η αρχή της δίκαιης δίκης και δημιουργείται συνελώς λόγος αναιρέσης, όταν από τη μεταγενέστερη απόφαση προκύπτουν, άμεσα ή έμμεσα, υπόνοιες ή αμφιβολίες ως προς την προηγούμενη απαλλαγή του κατηγορουμένου. Έτσι κρίνοντας, το δικαστήριο κατέληξε ότι, εφόσον από τις αιτιολογίες και το διατακτικό της αμετάκλητης αθωωτικής αποφάσεως, που επικαλείται και προσκομίζει ο αναιρεσείων και παραδεκτά επισκοπείται από τον Άρειο Πάγο, προκύπτει ότι «ο αναιρεσείων κηρύχθηκε αθώος, εκτός των άλλων, και για το αποδιδόμενο σ' αυτόν έγκλημα της ηθικής αυτουργίας στην πράξη της φθοράς ξένης ιδιοκτησίας, συγκροτούμενο κατά τα ουσιώδη σημεία του από τα πραγματικά περιστατικά τα συγκροτούντα και την αποδιδόμενη στον αναιρεσείοντα αδικολογική συμπεριφορά, κατά τρόπο αντίθετο προς τις διατάξεις των άρθρων 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ και 14 παρ. 3 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, έλαβε χώρα η κατάφαση της αστικής αδικολογικής ευθύνης του ως άνω αναιρεσείοντος, αφού έτσι δημιουργούνται αμφιβολίες και υπόνοιες ως προς την αθώωση του ανωτέρω ως κατηγορουμένου και την αποδυναμώνει. Ειδικότερα δε, με τον τρόπο αυτό, παρά την παραδοχή της προσβαλλόμενης απόφασης ότι με την ποινική απόφαση ο αναιρεσείων αθώωθηκε, κατ' αποτέλεσμα, καταφάσκεται η ποινική ευθύνη του τελευταίου για το αδίκημα για το οποίο αθώωθηκε. Το Εφετείο, συνελώς, που αναγνώρισε την αστική ευθύνη του αναιρεσείοντος, ενώ έπρεπε να την αποκλείσει και να οδηγηθεί σε αποτέλεσμα συμβατό με την αθωωτική ποινική απόφαση, εσφαλμένα ερμήνευσε και εφάρμοσε τις παραπάνω ουσιαστικές

διατάξεις και είναι αντίστοιχα βάσιμος ο δεύτερος, από τον αρ. 1 του άρθρου 559 ΚΠολΔ, λόγος της αίτησης αναίρεσης, ο οποίος, κατ' ορθή εκτίμηση αληθώς προβάλλεται ως σχετικός λόγος στην από 6-5-2016 αίτηση αναίρεσης, του αναιρεσειόντος επικαλούμενου την ανωτέρω αθωωτική απόφαση, αλλά και αυτεπαγγέλτως λαμβανόμενος υπόψη, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 562 παρ. 4 ΚΠολΔ»⁸⁸.

Οι ως άνω απόψεις διατυπώθηκαν ως μειοψηφία η πρώτη και ως πλειοψηφία η δεύτερη στην 889/2018 απόφαση του Α.Π., παραπεμπτική στην Ολομέλεια.

Συγκεκριμένα, το δικαστήριο της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης δέχθηκε ότι, εφόσον αποδείχθηκε ότι ο εκκαλών με την συμπεριφορά του, πράγματι προσέβαλε παράνομα την προσωπικότητα του εφεσίβλητου στις εκφάνσεις της τιμής και της υπόληψής του, τελώντας σε βάρος του το αδίκημα της συκοφαντικής δυσφήμισης, που συνιστά και αδικοπραξία κατά την έννοια της διάταξης του άρθρου 914 ΑΚ, ο τελευταίος (εφεσίβλητος) δικαιούται να λάβει χρηματική ικανοποίηση λόγω της ηθικής βλάβης που υπέστη.

Κατά την πλειοψηφία της ανωτέρω αποφάσεως, με την κρίση του αυτή το Εφετείο για την κατάφαση της αστικής αδικοπρακτικής ευθύνης του αναιρεσειόντος, «δημιουργεί αμφιβολίες και υπόνοιες ως προς την αθώωσή του ως κατηγορουμένου με την 197/2014 αμετάκλητη απόφαση του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Αιγίου, την οποία και αποδυναμώνει, κατά τρόπο αντίθετο προς τις διατάξεις των άρθρ. 6§2 της ΕΣΔΑ και 14§3 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα. Το Εφετείο, συνεπώς, που αναγνώρισε την αστική ευθύνη του αναιρεσειόντος, ενώ έπρεπε να την αποκλείσει και να οδηγηθεί σε αποτέλεσμα συμβατό με την αθωωτική γι' αυτόν ποινική απόφαση, εσφαλμένα ερμήνευσε και εφάρμοσε, κατά την ως άνω γνώμη, τις παραπάνω ουσιαστικές διατάξεις και είναι αντίστοιχα βάσιμος ο από το άρθρο 559 αρ. 1 ΚΠολΔ δεύτερος λόγος της αιτήσεως αναίρεσεως, κατά το πρώτο μέρος του». Αντιθέτως, κατά τη γνώμη της μειοψηφίας, «ο λόγος αυτός αναίρεσεως είναι απαράδεκτος και πρέπει να απορριφθεί, διότι ο αναιρεσειών δεν αναφέρει, ποια επίδραση είχε η προβαλλόμενη παράβαση (σφάλμα) στο διατακτικό της αποφάσεως, το οποίο, όπως προκύπτει από την επισκόπηση του συνόλου των παραδοχών της, ουδόλως στηρίχθηκε στην ως άνω διηγηματική αναφορά για την εξέλιξη της ποινικής δίκης. Σε κάθε περίπτωση από την πληττόμενη παραδοχή του Εφετείου προκύπτει ότι αυτό έλαβε υπόψη και συνεκτίμησε την ως άνω αθωωτική απόφαση του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Αιγίου, χωρίς να προβεί σε οποιαδήποτε ερμηνεία της ως προς τους λόγους απαλλαγής του εναγομένου και τότε κατηγορούμενου, ούτε αποφάνθηκε άμεσα ή έμμεσα για την ποινική ενοχή του, ώστε να ανακύπτει ζήτημα αμφισβήτησεως του εξ αυτής παραγόμενου και από τις ανωτέρω διεθνείς συμβάσεις προστατευόμενου τεκμηρίου αθωότητας του αναιρεσειόντος για την πράξη για την οποία κατηγορήθηκε».

Όπως επισημάνθηκε στη θεωρία, παρότι ο δικονομικός νομοθέτης του ΚΠολΔ δεν υιοθέτησε διατάξεις με τις οποίες να καθορίζεται η επίδραση της ποινικής απόφασης στην πολιτική δίκη, τελικώς, οι κρίσεις της πλειοψηφίας

⁸⁸Όμοια Α.Π., 715/2017, 322/2018.

της ανωτέρω αποφάσεως του Α.Π. de facto προσδίδουν ιδιαίζουσα δεσμευτική εμβέλεια στις ποινικές αθωωτικές αμετάκλητες αποφάσεις⁸⁹, ενόψει της αποφυγής έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων στην έννομη τάξη και προς σεβασμό του τεκμηρίου αθωότητας. Στην πραγματικότητα, πρόκειται για πλήρη δεσμευτική ενέργεια της αποφάσεως του ποινικού δικαστηρίου που οδηγεί σε αναίρεση της αντίθετης αποφάσεως του πολιτικού δικαστηρίου⁹⁰.

Αναμένοντας την τελική κρίση της Ολομέλειας του Α.Π., πρέπει να παρατηρήσουμε ότι κρίσιμο παραμένει, και στην πολιτική δίκη, ενόψει και των παραδοχών του Ε.Δ.Δ.Α., το περιεχόμενο της απαλλακτικής κρίσης του ποινικού δικαστηρίου και ο τρόπος διατύπωσης της απόφασης του πολιτικού δικαστηρίου, προκειμένου να γίνει σεβαστό το τεκμήριο αθωότητας⁹¹.

⁸⁹Χ. ΓΙΑΛΛΑΜΑΣ, Ζητήματα από τη δεσμευτική εμβέλεια των δικαστικών αποφάσεων μεταξύ πολιτικής και ποινικής δίκης, ό.π., σ.1655.

⁹⁰Έτσι, Χ. ΓΙΑΛΛΑΜΑΣ, *ibidem*, σ.1655.

⁹¹Έτσι, Χ. ΓΙΑΛΛΑΜΑΣ, *ibidem*, σ. 1644.